

שרשרת הדורות

Sharsheret Hadorot

חקר תולדות המשפחה היהודית

תוכן העניינים

1.....	בשער.....
2.....	משולחנה של חנה פורמן, יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית.....
	משפחת מן האדומים (Rossi, De Rossi) מירושלים לרומא ומרומא בדרך ארוכה לארץ ישראל
3.....	לאה הרטום.....
	ג'לס מברודי והקשר פרנקל-הורוביץ
5.....	אדוארד ג'לס.....
	קסה שלום (Casa Shalom) – המכון לחקר האנוסים בגן יבנה
7.....	גלוריה מאונד.....
	שמות המשפחה בישראל
10.....	חנן רפפורט.....
	המפגש של משפחת קלפר – דוגמה להזדהות יהודית
13.....	הרייט קסו.....
	דו"ח הפעילות של קבוצת הדיון המיוחדת ספרדים במסגרת חג"י לשנת 2004- 2005
14.....	מטילדה טג'ר.....
	האוספים הגניאלוגיים בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי - ביקור בבית הספרים
15.....	גילדה קורצמן וסוזן אדל.....
	המרכז להגירה יהודית ומחקר גניאלוגי בדרום אפריקה
16.....	בריל ביילסון.....
	"תיקי ארולסון" כמקור למחקר
18.....	שרי קיסוס.....
	הנכדה שעלתה לא"י עם הסבתא
20.....	יהודה קלזנר.....
	מאמרים מעיתונים זרים
21.....	מטילדה טג'ר.....

כרך כ' מס' 1

פברואר 2006

בשער

החברה הגניאלוגית הישראלית קיימה בחודש נובמבר 2005 את יום העיון הראשון לגניאלוגיה יהודית, ואנו שמחים להתחיל בגיליון זה לפרסם מאמרים המבוססים על ההרצאות שניתנו ביום העיון. הפעם אנו מפרסמים שני מאמרים, העוסקים לא במחקר הגניאלוגי עצמו, אלא בשניים מבין אמצעי העזר הרבים שהחוקר נזקק להם: מקורות ומוסדות. גב' שרי קיסוס מספרת במאמרה על החומר הרב שאפשר למצוא בשירות המעקב הבינלאומי בארולסן, גרמניה, הידוע גם כ"תיקי ארולסן", וגב' בריל ביילסון מתארת מוסד חשוב המספק שירותים לחוקרי הגניאלוגיה היהודית בדרום אפריקה – המרכז להגירה יהודית ומחקר גניאלוגי, שהוקם במסגרת אוניברסיטת קייפטאון.

שני מאמרים נוספים עוסקים במוסדות: בעיר יבנה, מקום שהתפרסם בעבר ובהווה ברמת החינוך שבו, פועל כיום מוסד שחשיבותו היהודית, החינוכית והגניאלוגית רבה: המכון קסה שלום (Casa Shalom), שמטרתו לחקור את הגניאלוגיה של צאצאי האנוסים ברחבי העולם, ולהקל את דרך השיבה ליהדות לאלה הרוצים בכך. המנהלת הנמרצת של המכון, גב' גלוריה מאונד, מתארת את פעילותו הענפה ומביעה את המשאלה שהציבור הרחב יבקר במקום ויצטרף לפעילות. אני מצטרפת בלב שלם למשאלה ותקווה זו.

המוסד השני המוזכר בגיליוננו הוא הרבה יותר ידוע אך לא מיותר להזכיר אותו שוב ושוב – הרי הוא בית הספרים הלאומי בירושלים. גב' גילדה קורצמן וגב' סוזן אדל מתארות ביקור מוצלח במחלקות הספרייה.

כמובן שלא נוכל להשלים גיליון בלי לעסוק, ולו במאמרים ספורים, בגוף הגניאלוגיה, שהוא מחקר המשפחה והדורות, ומחקר השמות.

באדיבות כתב העת עת-מול אנו מפרסמים את המאמר של ד"ר חנן רפפורט, המגיש סקירה כללית על תולדות שמות המשפחה ומקורותיהם, מבוססת בחלקה על מחקריו של הגניאלוג הירושלמי ד"ר פאול יעקובי ז"ל. בתחום חקר המשפחה אנו שמחים לפרסם מאמר על המשפחה העתיקה והמפורסמת דה רוסי – מן האדומים. מחברת המאמר היא גב' לאה הרטום, המגיעה עם אילן היוחסין שלה לדורות רחוקים. המאמר השני בתחום זה הוא של ד"ר אדוארד גלס, המתאר את הקשרים בין המשפחות הורוביץ ופרנקל, והמאמר השלישי אינו מתאר את המחקר המשפחתי ממש אלא את תוצאותיו: מפגש משפחתי נרחב. גב' הרייט קסו ארגנה מפגש של כל משפחת אקה, משפחת קלפר, בהזדמנות חגיגת בר מצווה של אחד הנכדים, בפילדלפיה. במילים מרגשות היא מתארת את ההכנות, הקשיים, והשמחות הקטנות והגדולות במפגש עצמו.

עוד שלושה דברים אני מבקשת להזכיר, כל אחד עומד בפני עצמו:

גב' מטילדה טג'ר מסכמת את הפעילות של קבוצת הדיון המיוחדת ספרדים (SIG) לשנת 2004-2005. הפגישות היו חשובות ומעניינות. אני מברכת את גב' טג'ר על התמדתה בפעילות, ומקווה שמכזי קבוצות הדיון האחרות יילכו בעקבותיה וידווחו לנו על הפעילויות שלהם.

אני שמחה לציין שהסיפורים הקצרים מחיי הרבנים, המסופרים לנו על ידי ד"ר יהודה קלוזנר, כבר הפכו למדור קבוע, ואני מקווה שהוא ימשיך בכך.

לאחר הפסקה של גיליון אחד, אנו חוזרים ומפרסמים את סיכומי המאמרים שבכתבי העת הגניאלוגיים באנגלית. כפי שתוכלו לראות, המסכמת היא גב' מרים הרינגמן, ואני מברכת אותה על התחלה מוצלחת. סיכומי המאמרים שבעיתונים הצרפתים והספרדים נעשו, כרגיל, בידי חברתנו הנאמנה גב' מטילדה טג'ר.

כאשר אני כותבת דברים אלה, אנו כבר כשבוע בתוך החורף הרשמי. גם גשם כבר היה, ואנו מחכים לעוד. אני מאחלת לכל קוראינו חורף נעים וחמים, אבל לא על חשבון הגשם, כי אנו צריכים לו. אפילו הכוהן הגדול, להבדיל, בעבודתו בבית המקדש ביום הכיפורים, ביקש גשם והזדרז להוסיף: תן לנו גשם, ואל תתחשב בהולכים בדרך. כמו אבותינו בימים ההם, גם אנחנו רוצים כביש יבש, אבל הגשם נחוץ לצרכים רבים והנוסעים בדרך יצטרכו להתרגל.

**בשם שרשרת הדורות אני מברכת מקרב לב את ותיקי החברה הגניאלוגית הישראלית
גב' מזל לינברג-נבון, מר שמואל אבן אור, עו"ד שמואל שמיר**

שכובדו בתואר

יקיר חג"י

תבורטו בשנים רבות של בריאות ופעילות

יוכבד קלוזנר

משולחנה של חנה פורמן יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

בשם "יקירי חג"י" בדרך עו"ד שמואל שמיר, שסקר בכישרון ובחן את תחילת הדרך והמשכה, הקשיים ונקודות האור וההתפתחות המתמדת של החברה לאורך השנים.

ובחזרה לחיי היום-יום: באסיפה הכללית של החברה הגניאלוגית הישראלית לשנת 2005 נפרדנו בתודה מגב' מרים הרינגמן, שמילאה בנאמנות ובשיתוף פעולה מלא את תפקיד מזכירת החברה במשך שלוש השנים האחרונות. לתפקיד זה נבחרה דר' לאה גדליה ונשלחת לה מכאן ברכת דרך צלחה.

אתר "יד ושם" – מאגר השמות לאינטרנט: הקוראים בישראל מוזמנים לנסות לחפש ולאתר נותני עדות. תוכלו להיעזר באתר האינטרנט של חג"י
www.isragen.org.il בקישורית Search for Submitters of Pages of Testimony in Israel

מתבקשים מתנדבים נוספים להמשך העבודה של העברת חומר מניירת ארכיונים לבסיסי נתונים. לפרטים והסברים על העבודה נא לפנות אל גב' רוז פלדמן בכתובת rosef@post.tau.ac.il
זו הזדמנות נוספת להודות לכל המתנדבים שכבר שוקדים על המלאכה.

אל תשכחו לעדכן שינויים בכתובת, מספר טלפון וכתובת דוא"ל במקרה וחל בהם שינוי.

כתובתי: ehfurman@netvision.net.il ניתן לכתוב בעברית. או ת.ד. 86 קרית גת 82100

אנחנו, חברי החברה הגניאלוגית הישראלית ומתעניינים, חוגגים את הופעת כרך כ' מס' 1 של שרשרת הדורות, המסמן לכולנו סגירת מעגל של עשרים השנים הראשונות של הופעת ביטאוננו ופתיחת המעגל הבא – מי ייתן לעשרים השנה הבאות – עם כריכה חדשה.

ועוד סיבות לחגיגה: יום העיון הארצי הראשון בגניאלוגיה יהודית שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם, שהתקיים ביום שני, כ"ו חשוון תשס"ו (28 בנובמבר 2005) בבית התפוצות, תל אביב, היה הצלחה בלתי רגילה ומשך קהל רב ומגוון.

תודה לחברנו - עמיתנו מר הרווי קרוגר מארה"ב שבתמיכתו ובחסותו התקיים יום העיון. אנו שולחים תודה מיוחדת לחברות וועדת הפרויקטים: גב' מטילדה טגר, דר' מרתה לב-ציון וגב' רוז פלדמן, שעשו לילות כימים בבנייה, תכנון, שיבוץ, בהכנת הצדדים הלוגיסטיים ובכל מה שמצאנו ביום זה ערוך ומוכן. יישר כוח. תודה שלוחה מכאן גם לכל המתנדבים שפעלו במשך כל שעות יום העיון.

מעמד חגיגי מיוחד התקיים בתחילת יום העיון. גב' אסתר רמון, נשיאת הכבוד של החברה הגניאלוגית הישראלית והגמנית עם מייסדיה, העניקה את תעודת "יקירי חג"י" לשלושה מבין מניחי היסוד ובוני החברה: גב' מוזל לינברג-נבון, מר שמואל אבן-אור ועו"ד שמואל שמיר.

בדברי הברכה שנשאה בתחילת הטקס, ציינה גב' אסתר רמון את פועלם המבורך של כל אחת ואחד ממקבלי תעודת הכבוד מתחילת מעורבותם בחג"י ועד היום, וכן סיפרה על הרקע המשפחתי שלהם והקשר לעבודתם.

משפחת מן האדומים (Rossi, De Rossi) מירושלים לרומא ומרומא בדרך ארוכה לארץ ישראל לאה הרטום

מה גרם ליהודים בכלל ובתוכם למשפחת מן האדומים לנדוד ממקום למקום? סיבות שונות אנו יכולים לציין: רדיפות, הטפות הנזירים שנשלחו מהכנסייה להסית את עם הארץ נגדם, הכרח למצוא פרנסה על ידי הלוואות לאיכרים, האפשרות לזכות בהגנה של אדוני המחוזות הקטנים, שהיו אסירי תודה ליהודים על כך שהם מימנו להם את מלחמותיהם עם השכנים, ועוד. בימי הביניים נמצאו יהודים בכפרים נידחים בהם התיישבו כמה משפחות יחד כדי שיוכלו להתפלל במניין ולשמור את המסורת.

ברצוני לציין כאן כמה נתונים על משפחת מן האדומים המבוססים על התעודות שעיינתי בהן ועל קריאה בספרות.

הצלחתי לתעד את נוכחות המשפחה במאה ה-13 ברומא וכמו כן באנקונה (Ancona), עיר מולדתי, משנת 1269. איתרתי "סליחה" (פיוט מתוך "סליחות") אודות רעש האדמה שהתרחש באנקונה בשנה זו, הכתובה על ידי שלמה מן האדומים, בן משה בן יקותיאל מרומא (1973 Laras). זה מוכיח שענף מהמשפחה עבר מרומא לאנקונה בתקופה זו. שלמה בן משה היה אדם מלומד, אשתו היתה פאולה מן הענבים – משפחה ידועה שאף היא הגיעה מגירוש ירושלים. בכתובים רשמו אותה בשם manuensis, כלומר מעתיקה ספרים יהודיים עתיקים. נודע לי שאחרי שפאולה ילדה שני בנים, בעלה נפטר והבן השלישי נולד אחרי מות בעלה. היא נישאה שוב.

מבין בני משפחת מן האדומים שחיו ברומא אפשר להזכיר עוד מספר אנשים מפורסמים, כמו עמנואל בן שלמה, פייטן, חי בין השנים 1200 - 1300. במאה הארבע עשרה חי משה בן יקותיאל, שחיבר את ספר התזיד, המכיל חוקים והקובע דיוק בתפילות בבתי הכנסת. ספר זה שימש מדריך נאמן בסדרי התפילות מאות בשנים. הוא נכתב בין השנים 1373 ו-1390, הועתק במאה השש עשרה ונמצא בכתב יד בספריה Palatina בעיר Parma שבאיטליה באוסף De Rossi ונושא את המספר 2999.

הזיקה לארץ ישראל היתה חזקה בין יהודי איטליה ונודע על נוסעים מפורסמים שהגיעו לארץ כעולי רגל. ביניהם הוזכר דוד מן האדומים שיצא מעירו Cesena עם אחותו חנה, אשתו שרה ובני ביתו. אחרי הרפתקאות רבות – בנו נלקח בשבי על ידי שוודים ואחר כך שוחרר בקפריסין, גיסו נפטר בצידון – הוא הגיע לבסוף לצפת. במכתב ממנו, הנושא את התאריך 1535, הוא כתב אודות הנסיעה, ועל המצב המסחרי בעיר בה

זכות גדולה נפלה בחלקי להיות שייכת למשפחת מן האדומים (רוסי או זה רוסי באיטלקית). זכות נוספת היתה לי שמשפחתי הגיעה מירושלים לאיטליה ושאני הגעתי מהגולה הזאת לירושלים, בה אני מתגוררת כבר 66 שנה. ועוד זכות היתה לי שיכולתי לחקור את תולדות משפחתי לאורך תקופה כה ארוכה: המסורת מספרת לנו שכמה משפחות יהודיות אצילות, ביניהן משפחת מן האדומים, הוגלו לרומא על ידי הרומאים אחרי כיבוש ירושלים. לא נשמרו תעודות מהזמן ההוא, אבל בכל ספרי ההיסטוריה מסופר על כך מהעדויות של אותו זמן.

למדתי על מקור המשפחה מפי אבי כשהייתי בגיל בית הספר, באיטליה. אז לא שמתי לב במיוחד למשמעות הדבר, אבל זכרתי את מילותיו מאוחר יותר, כשהגעתי לארץ ושוב נמסר לי על היחס המיוחד של משפחתי. רק אחרי שהתחלתי לעסוק במחקר גניאלוגי, גיליתי שהמסר של אבי לא היה רק סיפור, ויכולתי להעריך את גאוותו להיות צאצא של משפחה מיוחסת. חבל שאבי כבר לא בחיים ושאינני יכולה לספר לו מה שנודע לי על תולדות המשפחה לאורך מאות בשנים.

במחקרי נעזרתי בעיקר בתעודות שמצאתי בארכיונים שונים: בירושלים בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי ובאוניברסיטה העברית, וגם באיטליה – בארכיונים הממשלתיים ברומא ובאנקונה ובארכיונים של הקהילות היהודיות במקומות האלה.

נוכחתי לדעת שלמרות שבעברית, ובמיוחד באזכרות, נשמר תמיד השם מן האדומים, השמיטו משפחות אחדות את ה- de באיטלקית וכתבו ROSSI בלבד. אינני יכולה לדעת בדיוק למה ומתי זה קרה, כי לא מצאתי שום איזכור לכך אפילו בתעודות שבהם מופיעים במקביל השם מן האדומים בעברית והשם ROSSI באיטלקית.

כפי שאמרתי אין תעודות מלפני 2000 שנה, אבל יכולתי להגיע לתעודות אודות משפחתי מלפני כמעט 500 שנה. אין אפשרות ליצור אילן יוחסין רצוף, אבל אני יכולה להגיע מהדור שלי אחורה ברציפות לשנת 1699 מנתונים בדוקים.

במחקרי גיליתי את נוכחות השם רוסי במקומות שונים בדרום איטליה וגם בסרדיניה. השם רוסי הוא השם הנפוץ ביותר באיטליה: לא כולם יהודים. אחת הסיבות לכך היתה שבמשך הזמן ההתבוללות היתה מאוד נפוצה. לא כאן המקום לדון בזה. ברומא יש עדיין יהודים השייכים למשפחה זו, ופגשתי אחדים מהם. במשך הדורות חלק מהם התפזרו צפונה ואנו יכולים למצוא את נוכחותם בערים שונות במרכז איטליה וגם בצפון.

האוויר הצח ריפא את אשתו. מכתב זה צוטט על ידי יערי.

בארכיון הממשלתי ברומא יש מסמכים המדברים על אשה בשם Giulia De ROSSI ועל רכוש, בשכונת העיר שמאוחר יותר הפכה לגטו. בארכיון אחר, גם הוא ברומא (Archivio Capitolino), מצאתי מסמך נוטריוני בלי תאריכו ובלי סופו, אבל כרוך יחד עם מסמכים אחרים של אמצע המאה ה-16. במסמך, המדבר על אותה אשה, מבקש הנוטריון עזרה ממי שהכיר אותה בחייה. הוא מבקש עדות על רכוש שהיה שייך לה אחרי מות אביה, אמה ואחיה. רכוש זה עבר עם מותה לנוירות של S. Lorenzo in Panisperna. חיפשתי גם בארכיונים אחרים במטרה למצוא מסמכים של אותה תקופה והתקשרתי לנוירות בתקווה שאמצא עוד משהו על העניין, אבל לשווא. אין איש יודע איפה התייעד כי הנוירות עברו ממקום אחד למשנהו בתקופה של נפוליאון.

כפי שאמרתי, אנשים השייכים למשפחת מן האדומים היגרו למקומות שונים באיטליה והופיעו בהמשך בערים שונות: למשל Rubeus Salvetus החי בפירארה (Ferara) בשנת 1310, מנחם מן האדומים בן אליה, סופר שגם בנו היה סופר בעיר פורלי (Forli) ועוד.

יותר מאוחר אנו מוצאים את עזריה בונאיוטו (המופיע במכתב מסוים גם בשם זכריה - Zaccaria Bonajuto) בן משה מן האדומים, שחי בין השנים 1513 ו-1578. הוא נולד במנטובה (Mantova) והתגורר בפירארה. הוא היה רב, רופא, בקי באיטלקית, בלטינית וביוונית, וגם למד ארכיאולוגיה. הוא השאיר לנו כתבים, שהמפורסם ביניהם היה מאור עיניים, שבזמנו הביא למחלוקות בגלל דעותיו הפילוסופיות-ביקורתיות. ספר זה היה אסור לקריאה למי שלא מלאו לו לפחות עשרים וחמש שנה. הספר פורסם בשנת 1574 ורק אחרי 200 שנה הודפס שוב. הוא כתב גם את הכתובת למצבתו. היו לו שלוש בנות. בידי יש צילום של מכתבו מתאריך 14.3.1576. לכומר בשם Stefano Cattaneo מהעיר נובארה (Novara), בו הוא מודה על המתנה בכסף כתמורה לספר שהוא שלח אליו. נוסף לכך הוא כתב לכומר שהוא שולח לו עוד כתבים ומשבח אותו על בקיאותו בשפה העברית. הכומר קרא לעזריה בונאיוטו מן האדומים "רב מלומד מאוד". המכתב נמצא בארכיון הממשלתי של העיר פארמא שבאיטליה. הצלחתי לקבל העתק ממנהל הארכיון, שפניתי אליו בעקבות מאמר שקראתי. בין הדברים שעזריה מן האדומים טען: מקור המילה אקדמיה היא מהעברית: עקד + אדם (+ eked adam)!

עוד נזכיר את שלמה מן האדומים שחי במנטובה (1570-1628), מוסיקאי מפורסם. בין יצירותיו נציין את "שיר השירים אשר לשלמה" שפורסם בשנת

1622. הוא חי בחצר דוכסות גונזאגה (Gonzaga). גם אחותו חייתה שם כזמרת והיתה מוכרת בשם Madama Europa. גם בניה היו מוזיקאים. הם עברו לפיימונטה (Piedmont), לחסות בית Savoia כשהיו במנטובה מלחמות.

בנוגע למשפחתי בעיר אנקונה, כפי שאמרתי, הצלחתי להגיע מהדור שלי אחורה עד לשנת 1699, שנת הולדתו של שבתי מן אדומים בן עמנואל. אפשר להעריך שעמנואל נולד בערך בשנת 1650.

בזמן הרדיפות נגד היהודים באיטליה במלחמת העולם השנייה, הושמדו כמה מבין יוצאי משפחת מן האדומים במחנות הריכוז. בספר של ליליאן פיציוטו פארגיון (Liliana Piciotto Fargion) לזכר נספי השואה, יש רשימה של תשעה אנשים השייכים למשפחת מן האדומים שנספו במחנות ההשמדה של הנאצים.

אציין כאן את שמו של וולטר מן האדומים שהיה פרטיון במלחמת העולם השנייה בהרי צפון איטליה. בן 21 שנה הוא הוצא להורג על ידי הנאצים ב-21.3.1944 יחד עם עוד עשרים וחמישה מחבריו, באזור פיאמונטה. הוא היה צנום עד כדי כך ששמו כפארטיון היה Zanzara (יתוש).

המחקר שלי עוד לא נגמר: יש ארכיונים באיטליה שעדיין לא ביקרתי בהם, כמו הארכיון של הערים פירארה, פירנצה, ועוד; הארכיון של קהילת רומא לא היה מסודר בזמן שהותי בעיר זו. יכולתי לעיין רק ברשימות של שנת 1868 ומעט יותר.

לעת עתה יש לי במחשב רשימה של יותר מ-1100 שמות אנשים השייכים למשפחתי: 385 משפחות מן האדומים. עוד לא גמרתי לעבד את כל רשימותי: עבודה רבה מחכה לי עדיין.

*פירוש המלה עקד הוא אוסף, קיבוץ (מילון אבן שושן). ואכן בתקופת ההשכלה, כאשר השתדלו להתאים לכל מונח לועזי מלה עברית, קראו לאקדמיה בית עקד לחכמים.

ביבליוגרפיה

יערי, אברהם. אגרות ארץ ישראל. תל אביב, גזית. 1943.

Laras, Giuseppe. *Una composizione poetica del secolo XIII per un terremoto ad Ancona*. In: *Rassegna Mensile di Israel*. 1973, January. Vol. 39, No. 1. pp. 46-57.

Milano, Attilio. *Storia degli Ebrei italiani nel Levante*. Firenze, Casa editrice Israel, 1949.

לאה הרטום לבית רוסי (מן האדומים) נולדה בעיר אנקונה שבאיטליה. בגיל ארבע עברה עם משפחתה לעיר בולוניה, שם למדה בבתי ספר ממשלתיים עד הבגרות

הריאלית. עם גמר לימודיה נבצר ממנה להיכנס לאוניברסיטה בגלל החוקים נגד היהודים, וכדי לברוח מההרדיפות עלתה משפחתה לארץ בשנת 1939 והיא למדה באוניברסיטה העברית בירושלים. היא נישאה בשנת 1942 לרב ד"ר מנחם עמנואל הרטום ונולדו להם חמישה ילדים, מהם ארבעה נותרו בחיים, וכן נתברכה בצאצאים רבים. היא שהתה באיטליה תקופות שונות, בעקבות עיסוקי בעלה שהתמנה כמורה וכרב ראשי

בערים ונציה וטורינו. שם התחילה את המחקר על משפחת הרטום ופרסמה ספר אודותיה, שהתבסס בעיקרו על מסמכים נוטריונים של למעלה מארבע מאות שנה. לאחר פטירת בעלה היא פרסמה לזכרו ספר בעברית, וכן ספר באיטלקית. היא חיה בישראל; בתקופות ששהתה באיטליה, התמסרה גם למחקר על משפחות אבותיה, מחקר שעוד לא סיימה.

גַּלְס מברודי והקשר פרנקל-הורוביץ

אדוארד גלס

מתורגם מאנגלית

אחרות בגליציה, כולל ז'ז'וב (רישא – Rzeszow) וברודי. חלקם הגיעו גם לסאנוק (Sanok) ולינסק (Linsk). אחד הענפים שמר את השם המקורי אנגלהרד (Engelhard) ואחרים השתמשו בכינויים כגון ריישער (בא מרישא) או פאשווער (בא מ-Przeworsk). אחד מקרובי המשפחה היה הרב הראשי של גרודנו ובין צאצאיהם היו גם רבנים בשידלוב, טיסמניצה (Tysmenica), פשוורסק ומקומות אחרים (וונדר 1978).

אברהם זאב וולף פרנקל (בערך 1780-1849), מחבר הספר *משיב כהלכה*, היה דיין בברודי לפני שנעשה אב"ד של פשוורסק. אשתו הראשונה היתה מצאצאי רבי שמואל שמלקה הורוביץ מניקולסבורג ואשתו השנייה היתה בתו של דוד נתנוון, הרב של בית הכנסת של החייטים בברודי (*ערים ואימהות בישראל*). אברהם זאב וולף פרנקל היה בנו של ר' בנימין מלינסק וז'ז'וב, המתואר כאדם אמיד משושלת יוחסין טובה. לאחרון היה אח בשם משה פרנקל מפשוורסק, שאחד מבניו היה ר' דוב בר פרנקל מברודי. ברישומי בית הדין של ברודי ניתן לראות כי ר' דוב בר היה אביו של רבי מאיר שלמה פרנקל, חתן של יוסף בן משה גלס. בהתייחסות אל המצב הכספי המבוסס של משפחת פרנקל מתוארת אחותו של ר' מאיר פרנקל כ"פינקל האמידה", אשת ר' וולף בולצ'ובר (Bolechower). שמכרה אחד משלושים מושביה בבית הכנסת כדי להקים קרן נאמנות לזכרה של המנוחה פייגה, בתו של ר' יהושע השל הכהן

מבוא

במאה התשע עשרה ובמאה העשרים התפזרו בני משפחת אבי לפינות הרחוקות של הקיסרות האוסטרית. סבי, ר' נחום אורי גלס, היה הרב של עיירה קטנה בגליציה, והשושלת שלו הגיעה עד ברודי, שבה פרוחה בזמנו קהילה יהודית גדולה למדי. אחד האבות הקדמונים של השושלת הרבנית של משפחת גלס היה (משה) מנחם מנדל לבוש, הידוע גם כמשה (Moses) גלס, שנקרא בשמו של חותנו, הרב גלס.

באמצע המאה ה-18 בערך היה משה גלס חבר בקבוצת לימוד שהיתה ידועה בשם *הקלניז של ברודי*. הכינוי *לבוש*, שהשתמשו בו חלק מבני משפחתו במשך מספר דורות, היה השם שניתן לר' מרדכי יפה מפראג, תלמיד חכם ומנהיג קהילה במאה השש עשרה, על פי יצירתו הגדולה *הלבושים*. אחד הנכדים של משה גלס התחתן עם בתו של ר' פינחס שפירא מקורץ (1726-1790) ונכד אחר התחתן עם אחת הצאצאים של הרב הראשי שמואל הלמן ממץ (Metz), (1764-1670). קשרי ברודי כללו גם את משפחות הרבנים יהושע השל הכהן ויהודה זונדל, וכן את משפחת מרגוש. נכדה של משה גלס נישאה לר' מאיר שלמה פרנקל מברודי. מאמר זה עוסק בקשרים שבין משפחות פרנקל והורוביץ.

פרנקל

רבות מהמשפחות שהגיעו לפולין לפני מאות שנים אימצו את השם *פרנקל* כציון למוצאם הגרמני. בני משפחת פרנקל מפשוורסק (Przeworsk) נפוצו בערים

ואשתו של מיכל לבוש, בן משה גלס. ברור שקשרי המשפחה בין הענפים שנשא את השם לבוש ו/או גלס היו באותה תקופה הדוקים ביותר (רישומי בית הדין).

בלומה אנגלהרד-פרנקל, בת נתן פאשאווער פרנקל, היתה בת דוד של רבי מאיר פרנקל. היא נישאה ליעקב שעה לב (Loew) שמשפחתו התגוררה במשך כמה דורות בשנדישב (Sedziszow). בדור מאוחר יותר, שירתו שניים מבני Loew זה אחר זה כראש הקהילה וראש העיר. מסמכי משפחת לב, הכוללים גם מסמכים של וילי זאב לו (Low) הומצאו לידי על ידי גב' מרילין שמיט לו (Marilyn Schmitt Low). השומת לבי הופנתה למשפחה זו בקשר למשפחת אמי. סבתי מצד אמי חוה ואהל היתה אחות של בלומה ואהל שנישאה לבן משפחת לב. בנם ד"ר אברהם לב (1891-1954) היה בן דוד בדרגה ראשונה של אמי, רגינה גריפל (Griffel) (גלס 2002). אולם, היה זה הקשר שבין פרנקל ומשפחת אבי שהביאו אותי לבדוק את הקשרים פרנקל-הורוביץ.

הורוביץ

המשפחה העתיקה, שסוברים שהיא ממוצא ספרדי ואימצה את שמה משם העיר Horovice בבוהמיה בסוף המאה החמש עשרה, פרחה בפראג ומאוחר יותר בפולין, והתפתחה ממנה ענפים רבים ושושלות רבניות נפרדות. מאיר הורוביץ מטיקוצ'ין (הידוע כמהר"ם מטיקטין), שמת ב-1746, היה ראש שושלת, המגיעה, דרך אמו, אחורה עד יהושע בן יוסף, מחבר הספרים *מגיני שלמה* ופני יהושע, ודרך אשתו לשאול ואהל ויהודה ליוואי מפראג. השושלת החסידית מרוז'ין, פרידמן, היא מהצאצאים של נישואיו לאשתו השנייה מאטל, בתו של אפרים זלמן קאצנעלנבוגן.

בין הנכדים מנישואיו הראשונים ניתן למנות את הרבנים שמואל שמלקה הורוביץ מניקולסבורג (1726-1778) ור' פינחס הורוביץ מפרנקפורט (1730-1805), וכן בן דודם יצחק הורוביץ (1715-1767), ששימש אב"ד בערים הורוצ'וב, גלוגאוו, ברודי והמבורג. שלוש נשותיו של יצחק היו רייזע לנדאו, רייזע באב"ד ואחייניתה ביילה באב"ד, ושבעה עשר ילדים מזכרים בספרות. אלעזר וביילה נולדו מנישואיו לרייזע, בתו של יעקב באב"ד.

אלעזר הוא אבי השושלת הרבנית הורוביץ בסטניסלאוו, ומביילה, שנישאה למנחם מנדל רובין, אב"ד לסניוב ולינסק, יצאו מספר שושלות רבניות. בנה נפתלי צבי רובין היה המייסד של שושלת רופשיץ והיה סבו של האדמור הראשון של שדישוב, אברהם הורוביץ (1823-1905), שנשא לאשה את נכדתו של אברהם זאב וולף פרנקל מפשוורסק. מכתב מתאריך 6 בספטמבר 1966, מרבי מאיר הורוביץ מניו יורק, גין של אברהם הורוביץ, אל מקס לו (Max Low), מאשר את מוצאו מאברהם זאב וולף פרנקל (השם שנכתב בתקופה קדומה יותר Lev או Laav, הפך לשם המשפחה Loew, וקיבל בסופו של דבר את צורתו האנגלית Low).

בן אחר של ביילה הורוביץ ומנחם מנדל רובין היה יעקב יוקל הורוביץ (1773-1832), אב"ד בולצ'וב. בן של האחרון מנישואיו הראשונים לבת של מנחם נחום זאוסמר (Zausmer) מסטרי (Stryj) היה אפרים פישל הורוביץ (1790-1860 לערך), שנעשה אב"ד במונקאץ', הונגריה (וונדר). מנישואיו אביו לבתו של יהודה אהרן פרנקל מברודי נולד אחיו החורג יהודה אהרן הורוביץ, שהיה רב בסולטווינה במשך זמן מה (וונדר).

לאחר שהורוביץ עבר להתגורר במחוז השכן בוקובינה, ב-1859 לערך, נעשה ר' צבי אריה ויינשטיין אב"ד בסולטווינה. בתו של ויינשטיין, אסתר, נישאה לסבי ר' נחום אורי גלס, ששימש אב"ד בסולטווינה לאחר מות חותנו ב-1884. כאן נקודת הפתיחה לשושלת רבנית רצופה בסולטווינה והשתלבות המשפחות הקשורות ברבנים ממשפחות הורוביץ ובאב"ד. קשרים אלה מתוארים בספרי העומד לצאת לאור בקרוב.

ביבליוגרפיה

ראו ביבליוגרפיה מפורטת בנוסח האנגלי של מאמר זה.

דר' אדוארד גלס נולד בווינה. בשנת 1938 הוא נמלט עם משפחתו לאנגליה והוא חי שם עד היום. יש לו דוקטורט מאוניברסיטת אוקספורד. הוא היה מדען מחקר וסוחר באמנות, וכיום הוא מקדיש את זמנו לכתיבה בנושאים בתחום ההיסטוריה והגניאלוגיה. ספר על תולדות משפחתו, כולל משפחות גלס, גריפל, ואהל, חיות, סאפיר, לב (LOEW) וטאובה נמצא בהכנה.

קסה שלום (Casa Shalom) – המכון לחקר האנוסים בגן יבנה

גלוריה מאונד
מתורגם מאנגלית

מידע גניאלוגי, מאחר שבידינו נמצאים תיקים אנומסטיים רבים וחברינו הרצו ופרסמו הרבה. אנו מנסים לעזור ככל יכולתנו במתן התשובות מתוך מסד הנתונים הייחודי שיש לנו. מאחר שתקציבנו מוגבל, אנו מסוגלים להמשיך במחקר רק אם השואל הופך לחבר בקסה שלום. דמי החברות נוחים ומדורגים, החל מ-\$36 לשנה והם כוללים קבלת העיתון שלנו והנחות ברכישת פרסומים אחרים. אנו מקפידים מאוד לשמור על צנעת הפרט של אלה הדורשים זאת.

אנו מקדמים בברכה מבקרים מכל העולם, רבים מהם בני משפחות של צאצאי האנוסים, המשתוקקים ללמוד יותר על מורשתם היהודית. באמצענו המוגבלים למדי, אנו שולחים לעתים קרובות למקומות רבים בעולם פריטים מבוקשים, כמו ספרים, מזוזות, טליתות, פמוטים, ספרי לימוד עברית, מילונים ועוד. יש תכניות לקיים סמינרים נוספים, "ימים פתוחים", וסיורים למקומות בעלי עניין יהודי, לרוב בלתי ידועים עד עתה. אם כי לכל אחד מתחומי המחקר סיפור מיוחד משלו, הרי הנושא הקבוע נשאר כל הזמן ההחלטיות והכוח של האמונה היהודית. במסעות הרבים בעולם ובאמצעות מחקר מקיף הצלחנו להגיע למצב שיש לנו כיום ספרייה ואוסף צילומים ייחודיים, וכן אוסף קלטות וחומר ארכיוני. כל העבודה שלנו נעשית בהתנדבות, חוץ מעזרה משרדית מצומצמת בתשלום. שעות רבות מוקדשות לעבודה היומית של איסוף מידע ועזרה לאלה המחפשים תשובות על שאלות של זהות יהודית ודרכי קיומה. מטרתנו העיקרית היא לסייע ללומדים ולחוקרים להשיג מידע. השאלה הראשונית של הפונה מובילה לעיתים קרובות להעשרת נתוני המחקר שלנו עצמנו על חיי צאצאי האנוסים ומנהגיהם. במשך קרוב לשלושים השנים מאז שהתחלנו במחקר, השתתפנו במספר פרסומים ידועים, ביניהם *Encyclopedia Judaica* *Year Book*. כמו כן לקחנו חלק בכנסים רבים, בארץ ובחוץ לארץ. העובדה שהיינו מסוגלים לספק כל כך הרבה חומר אישי ממקור ראשון הפכה את הרצאותינו למבוקשות ביותר. הצלחנו להחיות את ההיסטוריה הן בהרצאות למבוגרים והן לילדים, במיוחד במקומות שקיימות בהם בעיות של זהות יהודית. פרסמנו מאמרים רבים על כל ההיבטים של מחקרי האנוסים ומאמרים נוספים הם בהכנה. תשומת לב מיוחדת ניתנת לשואה ולדרכים שבהן פליטים שברחו מהנאצים קיבלו עזרה מצאצאי האנוסים המקומיים.

בשנת 1997 פורסם כתב העת של חברי קסה שלום הראשון (*The Casa Shalom Member's Journal*), שקיבל שבחים רבים על רמתו הגבוהה

העבודה המתנהלת כיום בקסה שלום תחילתה אולי בלתי רגילה במקצת, אולם המקום הוא כיום ישות עצמאית שהתקדם התקדמות ניכרת במשך שנים מעטות, והפך למוסד מכובד הן במובן האקדמי והן במובן הבינלאומי, ולדוגמה ברורה לכך שמאורעות בלתי צפויים יכולים להוות קטליזטור למחקר מיוחד וחשוב.

כל העניין התחיל בשנת 1978, באיים הבליאריים איביזה (Ibiza) ופורמנטרה (Formentera), הידועים כאיי פיתיוס (Pitiüses Islands), כמעט כחציב לתקופת החופש, כאשר התברר כי במקומות הנידחים האלה היהודים קיבלו מקלט והיו מוגנים על ידי בני האיים מאז גירושם מספרד ב-1492. נתגלו אצלם דרכי פולחן ומנהגים יהודיים, וכן מסמכים וביניהם מגילת אסתר מהמאה הארבע עשרה, הנמצאת עתה בתהליך שיקום בידי ממשלת ספרד. עם הגילוי שארבעה בניינים שימשו בסתר כבתי כנסת, שאחדים מהם פעלו עד למלחמת האזרחים בספרד ב-1936, התחילו להעריך את מימצאים הערכה רבה ובקרב ציבור יותר ויותר רחב. בתוך מספר שנים התפשט המחקר לאיים הבליאריים היותר גדולים, מיוזקה ומינורקה. תוכלו למצוא מידע רב באתר שלנו

www.casa-shalom.com

בעקבות הכנס היהודי-ספרדי (Judeo-Spanish Conference) באוניברסיטת גלאגו בסקוטלנד, שהתקיים בחודש מרס 1984, התחילה המחלקה ללימודים ספרדיים באוניברסיטה לגלות עניין וחס חיוני למחקר המתבצע. מאז 1988 גב' גלוריה מאונד מתמנה כל שנה כעמית-כבוד למחקר, וכל ראש מחלקה באוניברסיטה ישב במועצת המנהלים של קסה שלום. מאז ייסודו ב-1994 כעמותה קיבל המכון תמיכה ממר אלי שליט והנציגות הבריטית של הקרן הקיימת לישראל וכן מקרן הנאמנות ניל דייוויס (Neil Davis) בממלכה המאוחדת. אולם התמיכה והסיוע העיקריים באו מהמספר הגדול של חברים בכל רחבי העולם ומחבורת המתנדבים הנמרצת. סיוע חשוב זה איפשר מחקר בספרד, פורטוגל, ארצות הברית, קנדה, האיים הקריביים, דרום אפריקה ואפריקה, ונקודת השיא היתה גילוי אנשים ממוצא יהודי במקומות נידחים שונים ואיסוף מידע גניאלוגי יקר אודות משפחות וקהילות בעבר ובהווה.

המתנדבים שלנו עוזרים בעבודות תרגום ופעילות משרדית כללית. זמן ומאמץ רב מוקדשים לתשובות על שאלות שנשלחות בדואר אלקטרוני ועזרה בחיפוש אחר

והחומר החדש שהכיל. העיתון משמש גם קשר חיוני לצאצאי האנוסים החיים במקומות מבודדים בעולם.

לאחרונה, אחד הפרוייקטים החשובים שאנחנו עובדים עליו הוא התגירה היהודית הקדומה לפלורידה/קובה ופורטו ריקו. רוב המהגרים באו ב-1768 מהאי מינורקה באיים הבלאריים דרך האיים הקנאריים, כאשר הבריטים שלטו הן בפלורידה והן במינורקה. חקירותינו הרחיבו את ההיסטוריה הידועה על היהודים במקומות ההם במאה וחמישים שנה, ובמקרים אחדים הצלחנו לאתר את צאצאי המשפחות הראשונות, החיים היום. העבודה נעשתה בשיתוף עם המחלקה ללימודי יהדות באוניברסיטת מיאמי, פלורידה. בנושא זה יש לנו כיום בקסה שלום חומר ארכיוני רב, שניתן לגלות בו קשרים היסטוריים חשובים למדינות השכנות כמו לואיזיאנה וכן לקובה וגמאיקה. נתונים חדשים מגיעים ממקומות אלה כל הזמן. אנו אסירי תודה לעיר סט. אוגוסטין (St. Augustine), העיר העתיקה ביותר בארצות הברית, שהראתה עניין חיובי ביותר במחקרנו, ושבה התיישבו כה רבים מבין המהגרים מהאי מינורקה. לספרייתנו נוסף עתה אגף חדש, שנפתח בחודש ינואר 2005 על ידי כבוד הנשיא החמישי של המדינה, מר יצחק נבון. הספרייה מכילה פריטים נדירים על צאצאי האנוסים לא רק בארצות ההיספאניות, אלא גם במקומות כמו אירן וכן בשני האיים Sao Tome Y Principe בקצה מפרץ גינאה. בשנת 1493 הובאו לאיים אלה מליסבון אלפים ילדים בגילים שתיים עד שתים עשרה כעבדים. היום, חמש מאות שנה מאוחר יותר, קיימים עדיין שרידים של מודעות יהודית ומנהגים יהודים בין הצאצאים של ילדים אלה. ערכנו גם שבעה סדרי פסח באיים הבלאריים.

בישראל, נוסף להרצאות למבוגרים, ארגנו בבתי הספר שיעורים בנושא האנוסים. רבים מבין ילדי העולים, בעיקר מרוסיה, הם מנישואים מעורבים ומשפחות חילוניות ויש להם בעיות זהות רציניות. אנו גאים לעזור לתלמידים אלה להבין את מורשתם. ההרצאות, המלוות בשקופיות ייחודיות והקלטות מוזיקה, נחלו הצלחה גדולה באירופה ואמריקה. שאלת המעוניינים לחזור ליהדות בגלוי ולנהל חיים יהודיים מלאים היא שאלה קשה ומסובכת. לשמחתנו, נשאו פרי מאמצינו בשנים האחרונות להביא לכך שהשלטונות הנוגעים לדבר יהיו מודעים למצב האנוסים. אולם מאמצים אלה גורמים להוצאות מרובות, ותמיכה מבחוץ בקסה שלום היא חיונית.

סיכום האוספים המצויים בקסה שלום כוכבית * מציינת אוספי עדויות אישיות.

היסטוריה כללית ותולדות יהודי אנגליה
ההוצאה הראשונה של *Jewish Encyclopedia* (1900-1906. Funk and Wangalls, NY) וכן

סדרות של אנציקלופדיות אחרות, קדומות ומודרניות.
* מאמרי מחקר וצילומים של הרב חיים חייטוביץ ז"ל (Chaitowitz), שקיבל בשנת 1973 מילגה על שם סר רוברט וואלי כהן מבית הכנסת United Synagogue בממלכה המאוחדת. מסמכים אלה כוללים חומר רב הנוגע לממצאים בכנסיות ובמנזרים בספרד ובמינורקה. רישומי לידות, נישואין ופטירות מבית הכנסת בוויס מרקס (Bevis Marks) בלונדון החל מייסוד הקהילה של יהודי ספרד ופורטוגל מ-1660 עד 1991. מסמכים ומפתח של החברה ההיסטורית היהודית (Jewish Historical Society) באנגליה.

* מספר נרחב של ספרים וחומר ארכיוני מימי המושבות הבריטיות, כולל מסמכים בלתי ידועים עד עתה, על היישוב היהודי בעיר Banbury, הממלכה המאוחדת.

רשימת הלוחמים היהודים מכל העולם במלחמת האזרחים בספרד, כולל חטיבת לינקולן (the Lincoln Brigade). כנס הבונים החופשיים וצאצאי האנוסים ב-2003.

אמריקה

* אנוסים בבוסטון, ניו אורלינס, פלורידה וכו' עם קשרים לחצי האי האיברי ומקומות נידחים שבהם קיבלו היהודים מקלט במשך דורות רבים, האיים הקריביים וברזיל.

* מסמכי פלורידה המתייחסים למתיישבים הראשונים ובהם פריטים חשובים הקשורים להגירה ממינורקה, מנהגים יהודיים הכוללים כתבי יד על משפחות שעזבו מאוחר יותר ועברו לקובה ומקומות אחרים באיים הקריביים, פורטו ריקו ואיים האוקיאנוס האטלנטי. ברשותנו גם מספר עדויות על מנהגים של צאצאי האנוסים בדרום-מערב ארצות הברית ובפורטו ריקו.

ספרד והאיים הקנאריים/מדירה, מרוקו, לוב

* עבודותיהם של לוסיאן וולף (Lucian Wolf) וחיים ביינארט (Beinart) על יהודי האיים הקנאריים.
* יהודים ומנהגים סודיים, רדיפות, אינקוויזיציה, מאכלים וכו'.

* מסמכים ומאמרים המתייחסים ליהודים באיים הקנאריים, כף ורדה (Cape Verde), האיים האזוריים, בעבר ובהווה.

Achivos Espanoles Simancas. הארכיון הספרדי הלאומי אינו פתוח לקהל הרחב, אבל אנו הורשינו להחזיק ברשותנו, נוסף למספר פריטים ספרדיים, גם העתקים של מסמכים המתייחסים לאיטליה וספרים מיוחדים על סיציליה, גנואה וונציה.

* מחקרי השואה המתייחסים לספרד, פורטוגל, לוב ואנוסים בתקופות האלה.

* תצהירים ממשפחות אנוסים.

* תצהירים המתייחסים לחיים היהודיים בלוב ובמרוקו.

להעברת 2000 ילדים יהודים לאיים כעבדים בשנת 1493. משקע של מנהגים יהודיים עדיין קיים. מידע על חיי קהילות פורטוגזיות בעבר ובהווה, הן בגלוי והן בסתר.

פרסומים של גלוריה מאונד וקסה שלום בנושאים דלעיל

ברשותנו שקופיות, קלטות, סרטים, על רוב הנושאים שצוינו לעיל, כולל מהתקופה ללפני מלחמת האזרחים בספרד ב-1936.

צילומים ועדויות מהפצצת אניית המלחמה דויטשלנד (Deutschland) בנמל איביזה על ידי הרפובליקנים בשנת 1937.

מסמכים של משפחת הרב הראשי של בולגריה, הרב מוריץ גרינוולד, שנבחר כרב ראשי בממלכה המאוחדת ב-1892, אבל לא הספיק לכהן שם כי בזמן ביקורו חלה בשפעת ונפטר. בנו ונכדיו ניהלו בסתר חיים יהודיים מ-1932 עד לזמננו.

בסיסים ברצוני לומר: אנו עמותה מוכרת כמוסד ללא כוונת רווח, ומטרתנו היא להגיע לכל אלה – יהודים ולא יהודים – המשתוקקים לדעת יותר על מורשתם היהודית. אנו מספקים תנאים שלא היו מוכרים עד כה, אולם אנו מקשרים בין החברים אך ורק אם **שני הצדדים** מבקשים זאת. המכון מקבל בברכה חברים המבקשים לבקר בספרייה, על פי קביעת מועד מראש. אין לנו אפשרות להשאיל חומר, אבל לחברי המכון נשלח ברצון, גם בדואר ובמחיר נמוך, צילומים של מסמכים, מאחר שבין המבקשים את עזרתנו יש רבים שאין בביתם מחשב.

אנו מצפים בשמחה לביקורכם בקסה שלום בעתיד הקרוב.

גלוריה מאונד נולדה ב-1930 בלונדון. היא למדה בספרד בשנים 1985-1988 ועלתה לארץ עם בעלה לסלי ב-1988. באותה שנה העניקה לה האוניברסיטה של גלאוגו את התואר עמית מחקר לשם כבוד, המחודש כל שנה מאז. אם כי רוב יומה מוקדש לעבודת ניהול קסה שלום, היא נהנית מאוד לבלות עם ילדיה, נכדיה וניניה, לעבוד בגינה ולהאזין למוזיקה. מטרתה היא להכשיר אדם מתאים שימשיך/תמשיך את עבודתה בקסה שלום כאשר היא עצמה לא תוכל עוד לעשות זאת.

Gloria Mound Gloria Mound, Casa Shalom,
Institute For Marrano-Anusim Studies
Pob. 66 Gan Yavne
Israel 70800
Tel/Fax 972-8-8573 150
Mobile 050-7492-516
e-mail marrano@aquanet.co.il

האיים הבליאריים

העתקים של מכירות קרקעות של יהודים וכן ויכוחים לפני הפירוק הסופי של הקהילה היהודית ב-1435, ממנור סנטה קלרה (חלקם בעברית), פלמה דה מיוורקה. תנועת אנוסים ממיוורקה לסלוניקי ולאטליה, בעיקר ליורנו וסיציליה.

*החיים והפולחן של בקרב היהודים האנוסים המקומיים במיוורקה, הידועים בשפ צ'ואטס (*Chuetas*).

* פרטים גניאלוגיים ממיוורקה, המוכיחים קיום קשרים עם משפחות בניו זילנד ובארצות הברית. העתקים של כתובות עתיקות מפלמה דה מיוורקה ומיוורקה. בתי כנסת סודיים, אחד מהם נתגלה בשנת 1930 על ידי מנהל "בית הספר החופשי של היהודים" (Jews Free School).

העתקים של ארבעה עשר קטעים של מגילת אסתר מהמאה ה-14, המהווים כ-85% מהמגילה, שנמצאו באיביזה ומשוחזרים כיום על ידי הממשלה הספרדית.

* עיתונים, כתבי עת, סרטים ישנים, צילומים, ספרי הדרכה של הבונים החופשיים – מהאיים הבליאריים.

* המסעות של וולטר בנו'מין, ראול האוסמן, אליוט פאול לאיביזה בשנים 1932-1936. פעילות הנאצים במיוורקה ובאיביזה הן לפני מלחמת האזרחים בספרד והן לאחר מלחמת העולם השנייה.

* מידע ועבודות המתייחסים לחייו של ברעם, צייר ישראלי ואשתו הציירת בלה בריזל (*Bella Brisel*) במשך שהותם בפואמנטרה (*Formentera*) משנות החמישים ועד שנות השבעים של המאה העשרים. ברעם הורשה להיקבר קבורה יהודית באיי *Pitiuses*, לראשונה מזה 500 שנה. גופתו הועברה לאחר זמן לישראל והוא נקבר בהר הזיתים.

* עבודות של *Juan, Isadoro Macabich Llobet* ו-*Mari Cardona*, היסטוריונים ידועים באיביזה ופורמנטרה.

* עבודות המתייחסות לחיי הנסיך לואיס סלבדור לבית הבסבורג (1847-1915) ועבודות בנושא האיים הבליאריים ומקומות אחרים שהוא ביקר בהם והיו לו בתים. בכל מסעותיו הוא הקדיש תשומת לב רבה לצמחייה ולעולם בעלי החיים. רישומים על מציאת צאצאי אנוסים באיביזה; ידידותו המוזרה במקצת עם נתנאל פון רוטשילד מוינה; העתקים של 17 מכתבים של של רוטשילד לנסיך ועוד.

עבודות של *Nito Verdera* וכן *Rafel Bauza* ו-*Socias* הטוענים שקולומבוס בא מהאיים הבליאריים והיה ממשפחה של אנוסים; העתק מכתב של קולומבוס מקובה ב-1503, שתורגם לאנגלית במאה השמונה עשרה.

פורטוגל

חומר ארכיוני על איי *Sao Tome Y Principe*, כולל חומר מארכיון האינקוויזיציה בליסבון, המתייחס

שמות המשפחה בישראל *

חגן רפפורט

בין היתר, את משפחות: בכרך (Bacharach), וייל (Weil) איגר (Eger), קורדובה (Cordoba), אלגרנטי (Algranati), אטינגן (Oettingen), גינצבורג (Guenzburg), מייזלס (Meisels), קטלן (Catalan), רוטשילד (Rothschild), תאומים (Teomim) ועוד.

את קבוצת המשפחות הרביעית, אשר שמותיהן מופיעים לראשונה בין השנים 1620-1515 לספירה, הוא קרא המשפחות המקדמות. בקבוצה זו ניתן למצוא, בין היתר, את משפחות: חיות (Chayuth), איסרלס (Isserles), ברוצ'י (Barudji), בן ארויה (Benaroya), קלאוזנר (Klausner), ברודא (Broda), פרדו (Pardo), אופנהיימר (Oppenheimer), שור (Schor), טרפרו (Trepero), ריבלין (Rivlin) ועוד.

השמות הנזכרים לעיל, שימשו רק חלק קטן ממשפחות העם היהודי. רוב רובו ומניינו של העם השתמש בשם הפרטי ובשם האב בכדי לציין איש מסוים בחברה. כך היה נקרא לעלייה לתורה "יעקב בן משה" - כמציין בן אדם מיוחד באותה קהילה הנקרא לקבל את הכבוד ולמלא את החובה הדתית. מצב זה נמשך עד אשר מדינות שונות החליטו, בגלל צורכי רישום וארגון, מיסוי, שירות צבאי או כל סיבה אחרת, להחיל חובת רישום שמות משפחה על כלל האזרחים ובמיוחד התושבים היהודים שביניהם.

יוסף השני, קיסר אוסטריה, קבע בחוק משנת 1787 שעל כל היהודים לאמץ שמות משפחה בעלי צליל גרמני. שלזיה חייבה את היהודים לאמץ שמות משפחה בשנת 1791. האימפריה הרוסית חוקקה חוק דומה רק ב-9 בדצמבר 1804. כשלושים שנה לאחר מכן, ב-31 במאי 1835 פורסם חוק נוסף הקובע כי על כל היהודים ב"תחום המושב" לאמץ שמות משפחה. בצרפת קבע נפוליאון ב-20 ביולי 1808 שעל כל היהודים לאמץ שמות משפחה ברורים וסופיים. בפולין נדרשו היהודים לאמץ שמות משפחה בשנת 1822.

המדינות-ערים הגרמניות (אשר היו עצמאיות באותה תקופה) קבעו את החובה לאמץ שמות משפחה בין השנים 1807 ו-1852. הראשונה היתה מדינת פרנקפורט דמיין ב-1807, אחריה מדינת פרוסיה ב-1812, מדינת סקסוניה ב-1834 ואחרונה מדינת אולדנבורג שחייבה את תושביה לאמץ שמות משפחה ב-1852.

יש להדגיש כי כל שמות המשפחה המוכרים, אשר קדמו לתאריכים הנזכרים לעיל, התקבלו וגרשמו כחוק ללא צורך בשינוי כל שהוא.

שמחתי מאוד כאשר פנתה אלי מערכת הדו-ירחון ההיסטורי "עת-מול" (בהוצאת יד יצחק בן-צבי), בהצעה לערוך מדור חדש אשר יעסוק במקורות ההיסטוריים והפולקלוריים של שמות משפחה יהודיים. אני מאמין כי הנושאים הנדונים במדור כזה יכולים לתרום לא רק לחקר המשפחה היהודית, אלא גם להרחבת המקורות ההיסטוריים של תנועות ההגירה היהודיות, כמו גם למדע המדינה ולמחקר הסוציולוגי והאנתרופולוגי של קהילות יהודיות ברחבי העולם היהודי.

כל אחד מהקוראים אשר עסק בבירור שם משפחתו או בחקר תולדותיה, יודע חלק ניכר מהכתוב להלן. חשבנו, בכל זאת, לרכז במקום אחד ובתמצית את אשר ידוע לנו באשר לתולדות שמות המשפחה היהודיים ולפשר האטימולוגי שלהם.

בניגוד למשוער על ידי רבים, מופיעים שמות משפחה בין היהודים בארצות אירופה השונות כמו גם בצפון אפריקה, כבר בתקופה קדומה יחסית. ד"ר פאול יעקובי, הגניאלוג הידוע אשר חקר יותר מארבע מאות משפחות יהודיות באשכנז, חילק את האלף הראשון להופעת שמות משפחה יהודיים (השנים 700-1620) לארבע תקופות מרכזיות, ובהן שמונה תת-קבוצות. בכדי לקצר ולתמצת את התיאור, ריכזנו אותן לארבע קבוצות עיקריות.

את קבוצת המשפחות הראשונה, אשר שמותיהן מופיעים לראשונה בין השנים 700-1000 לספירה, הוא קרא המשפחות המייסדות. בקבוצה זו ניתן למצוא, בין היתר, את המשפחות: קלונימיס (Kalonymides), שמעוניס (Schimonides), שאלתיאל (Saltiel), אלפסי (Alfasi), בירדוגו (Berdugo) ועוד.

את קבוצת המשפחות השנייה, אשר שמותיהן מופיעים לראשונה בין השנים 1000-1450 לספירה, הוא קרא המשפחות העתיקות. בקבוצה זו ניתן למצוא, בין היתר, את המשפחות: רש"י (Rashi), לוריה (Luria), אבולעפיה (Abulafia), אברבנאל (Abarbanel), רפפורט (Rapaport), לובה-ליוואי (Livai - Loew), שפירא (Spira), ששון (Sasson), צרפתי (Sarfati), טרבס (Treves), עמר (Amar), הכהן (Hakohen) ועוד.

את קבוצת המשפחות השלישית, אשר שמותיהן מופיעים לראשונה בין השנים 1450-1515 לספירה, הוא קרא המשפחות הישנות. בקבוצה זו ניתן למצוא,

השפעת הסביבה והתרבות על שיטות הכינוי וקביעת שם המשפחה בולטת ביותר בשמות המשפחה הקודמים לחוקי אימוץ שמות משפחה, אך היא ניכרת גם בתקופה שאחרי קבלת חוקים אלה. שמות המשפחה אומצו לפי מספר עקרונות. נביא כאן מספר דוגמאות לכל אחד מעקרונות אלה:

1. השם נקבע לפי המקום שבו אדם נולד, או פעל בחייו הבוגרים, או המקום ממנו בא: השמות הבאים מיציגים מישורים, מחוזות או ערים: רייס או רייסר (Reis, Reiser) על שם מישור רייס, גרינוולד (Grunwald) - יער ירוק, הלפרן, הלפרין או היילברון על שם העיר היילברון (Heilbronn) בווייטמברג, איטינגן (Oettingen) על שם העיר אטינגן שבמישור רייס, טרנס או דרייפוס על שם העיר (Treves). אין צורך להכביר מלים על השמות ברלינר, קטלן, וורשבסקי, צנעני, המבורגר, אלפסי, פרנקפורטר, פוזנר, טולדנו ועוד.

2. השם נקבע לפי שם האב הקדמון של המשפחה: אברמסון (Abramsohn) - בן אברהם, מרקוס (Markus) - בן מרדכי, נחמייאס (Nahmias) - בן נחמיה, היימן (Heimann) בגרמנית או ביבס (Bibas) בלדינו - בן חיים.

3. השם נקבע לפי שם האם אשר היתה אישיות מרכזית בחיי המשפחה הראשונית: כך אנו מוצאים אם ושמה שרה, ושם המשפחה הפך ל'בן של שרה' ביידיש סורקיס (Surkis), בן רבקה - ריבקים או ריבקיין (Rivkin), בן חנה - חניניץ (Chinitz), בן בת-שבע - בשביס (Bashevis) ועוד.

4. השם נקבע לפי המקצוע או משלה היד של האב המייסד של המשפחה: שם המשפחה קצב (Katsav), שהוא מצגר (Metzger) בגרמנית, דוקטורוביץ (Doktorovitz) - רופא, חכים (Hakim) רופא בערבית, רבינר (Rabbiner) - רב בגרמנית, חכם (Haham) - כפי שפנו אל רב בקהילות הספרדיות, עמר (Amar) - בנאי בערבית, באומן (Bauman) - בנאי בגרמנית, אלפנדרי (Alfandari) - גובה מסים בערבית, קאופמן (Kaufmann) - סוחר בגרמנית, ברוד'י (Barudji) - מייצר חומר נפץ בתורכית, טרפרו (Trepero) - אוסף חפצים ישנים בערבית, כהן (Cohen) שהוא שווה ערך לקפלן (Kaplan) - כומר בגרמנית, עטר (Attar) - מוכר בשמים ותבלינים בערבית ועוד.

5. שם המשפחה נקבע לפי ראשי התיבות של שם האב, או של התפקיד שמילא האב הקדמון של המשפחה: רש"י (Rashi) - רבי שלמה יצחקי, רמב"ם (Rambam) - רבי משה בן מימון, הגר"א (Hagra) -

הגאון רבי אליהו מוילנא, וכן השמות ש"ץ - שליה צבור (Schatz), כ"ץ - כהן צדק (Katz), באב"ד - בן אב בית דין (Babad), שו"ב - שוחט ובודק (Schub), שו"ר - שוחט ורב (Schor) ועוד.

6. השם נקבע לפי יופיו של האיזור בו חיה המשפחה, יופיו של השם עצמו, שם של חיה או חפץ: אפלבאום (Apfelbaum) - עץ תפוח, הימלפרב (Himmelfarb) - צבע השמים, רוונברג (Rosenberg) - הר שושנים, בירדוגו (Berdugo) - ניצן, מורגנטאו (Morgenthau) - טל שחר, לובה - ליואי (Loew - Livai) - אריה, (Hammer) - פטיש, גולד (Gold) - זהב. מקור רוב השמות האלה בשפה הגרמנית.

7. השם נקבע לפי האנגרמה (היפוך האותיות) של השם הקודם של המשפחה: וויל (Weil) הוא היפוך של השם לוי. (אמנם ידועות משפחות וויל הקרויות על שם מקום בדרום גרמניה על יד שטוטגרט).

8. השם נקבע לפי השלט הקבוע על ביתו של האב מייסד המשפחה: רוטשילד (Rothschild) - על שם השלט האדום אשר היה קבוע על בית המשפחה בפרנקפורט, גנו (Gans) - על שם ציור האווז על שלט הבית של המשפחה. בין היתר, שימשו שלטי הבתים עזרה לציון בית מסוים - במקום מספר הבית בו אנו משתמשים היום.

9. השם נקבע לפי הכינוי המתלוו לשם של ראש המשפחה, או לפי המאפיין את התיאור האישי שלו: אלטמן (Altmann) - אדם זקן בגרמנית, קורץ (Kurz) - נמוך קומה בגרמנית או קוצ'וק (Kutchuk) - אדם קטן בתורכית, גרוסמן (Grossmann) - אדם גדול, אבולעפיה (Abulafia) - בריא בערבית, קליין (Klein) - קטן בגרמנית, זעירי (Zairi) - קטן בערבית, גוטמן (Gutmann) - אדם טוב בגרמנית.

10. השם נקבע לפי היום, החודש או העונה החשובים או הקובעים בחיי אב המשפחה: מונטאג (Montag) - יום שני, זונטאג (Sonntag) - יום ראשון, מאי (Mai) - חודש מאי, זומר (Sommer) - קיץ בגרמנית, וינטר (Winter) - חורף ועוד.

11. השם נקבע לפי היצירה העיקרית (Opus Magnum) אותה כתב אחד מאבות המשפחה: הלבוש - "לבושים" עשרה כרכים שחיבר הרב מרדכי יפה ופורסמו בין השנים 1590-1620. הט"ז - "טורי זהב" שחיבר הרב דוד הלוי ויצא לאור בלובלין בשנת 1646.

הש"ך - "שפתי כהן" שחיבר הרב שבתאי הכהן ויצא לאור בקרקוב בשנת 1646/7.
השל"ה = "שני לוחות הברית" שחיבר הרב ישעיהו הלוי הורוביץ ופורסם באמסטרדם בשנת 1757.
הב"ח = "בית חדש" שחיבר הרב יואל סירקיס ויצא לאור בקרקוב בין השנים 1831 - 1840.

רבים אינם מכירים כלל את שמות המשפחה של הרבנים המובאים לעיל. הם מוכרים רק ב"שם החבור" שכתבו.

12. השם נקבע לפי שם משפחה אחר שאומץ. זה היה, בדרך כלל, השם של משפחה מכובדת, שרצו להשתייך אליה:

ידועים מקרים רבים בהם אימצו לעצמם אנשים את השם "רפפורט" בגלל המכובדות של משפחת כהנים זו. בדרך כלל אלה היו המקרים שגבר בן משפחה אחרת נשא לאשה בת משפחת רפפורט ואימוץ השם בא לפי דרישת החותן. אולם היו מקרים אחרים שאימוץ שם המשפחה נעשה אף ללא כל קשר נישואין בין שתי המשפחות. זהו רק מקרה אחד מני רבים.

13. השם נקבע לפי המשמעות התרבותית או הלאומית, שאותה רצו לאמץ מקבלי השם:

התנועה הציונית, אשר חרתה על דגלה את החזרה אל ארץ האבות ואל שפתה העתיקה, התחברה גם אל שלילת שמות משפחה המזוהים עם הגלות. אנו מוצאים, עוד לפני הקמת מדינת ישראל ובמיוחד לאחר 1948, תנועה רחבה של שינוי שמות משפחה לשמות בעלי צליל עברי.

השיטה הנפוצה ביותר לקביעת שם המשפחה החדש, היתה לפי שם האב בעברית. שיטה נוספת היתה התאמת שם המשפחה מבחינת הצליל, כך שיישמע דומה לשם המשפחה הקודם.

כך הפך שם האב ראובן לשם המשפחה ראובני, פינחס לפינחסי, שמעון לשמעוני ועוד. חשוב להדגיש כי ראשי הישוב והמדינה נתנו דוגמה לבאים אחריהם והחלו במצווה. אחריהם חחרו החזיקן כל המי ומי בחברה הישראלית.

דוד גרין שינה את שמו לבן גוריון, משה שרתוק למשה שרת, גולדה מאירסון לגולדה מאיר, בן-ציון דינבורג (Dinaburg) לבן ציון דינור, זיאמה אהרונוביץ לזלמן ארז, זלמן רובשוב לזלמן שז"ר, יצחק שימשלביץ ליצחק בן צבי, רחל לישנסקי לרחל ינאית, לוי שקולניק ללוי אשכול ועוד רבים וטובים.

עד כאן אומרים בשבת הגדול. זהו סיכום תמציתי על הידוע לנו בשדה הנרחב של התרבות, ההיסטוריה והפולקלור של שמות המשפחה בעדות ישראל השונות. בגיליונות הבאים נלמד, בפירוט יתר, את המוצאות של כל שם משפחה בנפרד.

תודות מקרב לב לגב' מטילדה טג'ר על עזרתה בנושא השמות של משפחות ספרדיות ומזרחיות. תודה רבה וחמה נתונה לגב' הרייט קסו על עזרתה באיתור מקורות לכתבה זו.

* מאמר זה הופיע בכתב העת עת-מול, כרך לא, גיליון 1 (183), ספטמבר 2005, והוא מודפס כאן באדיבות הרבה של מערכת כתב עת זה.

ליד 1928, ד"ר חנוך רפפורט שירת כמפקד ב"הגנה", במלחמת העצמאות ובצה"ל. בהכשרתו דוקטור בפסיכולוגיה קלינית, עם תוכנית פוסט דוקטורט בפסיכותרפיה ובמחקר בארצות הברית. בין השנים 1965-1982 שימש כמנהל הכללי והמדעי של מכון סאלד - המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות. באותן שנים שימש גם יועץ לבעיות חברה של שני ראשי ממשלה - גולדה מאיר ויצחק רבין, כמו גם כיועץ פסיכולוגי וממונה על המחקר במשרד החינוך והתרבות. כיום הוא המנהל הכללי של "המרכז לחקר משפחת רפפורט", שנוסד ב-1990. מאז מותו של ד"ר פאול יעקובי הוא משמש כנאמן עזבונו של המנוח, והוא חבר הוועד המנהל של "המכון הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית ומרכז פאול יעקובי" בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים.

המפגש של משפחת בֶּלְפֶּר – דוגמה להזדהות יהודית

הרייט קסו

מתורגם מאנגלית

ותאריכים עבריים. נראה לי כי לגבי המשפחה היהודית באמריקה ששורשיה במזרח אירופה אחד האמצעים להדגיש את הזהות היהודית היא המסורת לתת שמות עבריים. כמעט לכל בני משפחת בלפר יש שמות עבריים. דבר זה הוא כמובן לעזר רב במחקר גניאלוגי ומסייע במעקב אחר מקורות השמות, הניתנים בדרך כלל לזכר קרובי משפחה. הצעד השני – וזהו התהליך החשוב ביותר – קשור בהיענות לתוכנית הפגישה המשפחתית. כמעט את כל הצעדים לקראת הפגישה עשיתי דרך הדואר האלקטרוני והדואר הרגיל (טלפון מישראל לארצות הברית הוא הוצאה לא מבוטלת, אם כי היו לי מספר שיחות מעניינות שהוסיפו לי הרבה מידע). "כל הצעדים" הנזכרים כאן כללו השגת הכתובות האלקטרוניות של כל הקרובים ולאחר מכן השגת הנתונים של כולם. כשנתיים לפני המועד ביקרתי אצל כמה מבני הדודים שלי והודעתי להם שבדעתי לארגן מפגש משפחתי. התשובה הנלהבת לרעיון שיקפה את התעניינותם בחידוש הקשר בין בני המשפחה. ילדי רוב בני הדודים עזבו את אזורי הצייר ניו יורק, ניו ג'רזי ופלורידה ועברו למקומות אחרים בעקבות חלומותיהם ושאיפותיהם.

התשובות, כפי שהשתקפו בחליפת המכתבים בדואר הרגיל והאלקטרוני התפרשו החל מ"תודה" פשוט, דרך "הייתי באמת רוצה לדעת מה פירוש הדבר להיות יהודי, כי עד עתה קישרתי 'יהדות' רק עם סבא שלי" – ועד לרצונם של בני הדור הצעיר הלומדים במכללות, שרבים מהם פרי גישואי תערובת, לדעת יותר על אבותיהם. גם הצלחתי להוציא מהם סיפורים ששמעו בילדותם, ועזר לי גם סרט וידאו שהוכן על ידי דודתי אנה, שתיארה את החיים בעיירה, איך נאלצו בזמן מלחמת העולם הראשונה לברוח לרומניה, הפוגרומים באותו זמן, ואף הביאה ראיות עובדתיות על אחיה ואחיותיה של סבתי רייזל, שאחזים מהם נספו בפוגרומים ואף אחד מביניהם לא בא לארצות הברית. כל המידע הזה היה יקר וחשוב – אם כי לא תמיד מדויק – כי הוא שימש יסוד למחקר נוסף. הכנתי גם חוברת בת ארבעים עמודים על תולדות המשפחה, שכללה את העניינים הבאים: איך התחלתי לחפש את שורשי משפחתי, תולדות השם בלפר שפירושו עוזר למלמד בחדר (זה היה בוודאי עיסוקו של אחד מאבותי), רשימת צאצאים שהוכנה בעזרת התוכנה הגניאלוגית Dorotree, כתובות ופריטים אחרים שהורדתי מהאינטרנט וכן דפי עד מ"יד ושם" ורשימת נטיעת עצים של הקרן הקיימת לישראל. אם המשפחה תטע 900 עצים יהיה לנו גן בשם גן בלפר.

הצאצאים של רייזל, בתו של אהרן קס – צ'סמן (Chessman) 1874-1924 ויחיאל בן מרדכי בלפר (BELFER) 1876-1967 התאספו ביום 21 בנובמבר 2004 לפגישה משפחתית. נפגשנו לארוחת בוקר מאוחרת' (brunch) במלון באזור פילדלפיה והמאורע היה חלק מחגיגת הבר מצווה של נכדנו איתן-צבי, שנמשכה כל סוף השבוע.

לרייזל (Rosie) ויחיאל (Charles) היו שישה ילדים: פייגה (פאני שוסטר) (Fanny) 1900-1981 (SCHUSTER), מוֹתִי, ששמו העברי היה כנראה מתחיהו (מקס בל BELL) 1901-1971, אהרן (הארי) בל 1902-1980, הניה (אנה) רחמן (RACHMAN) 1908-1989, חנה (ג'ני) קולצ'ינסקי (Jenny) 1906-1941 והינדה (הלן) סאדוף (Helen SADOFF) 1910-1952. הלן היתה אמי. השמות האלה נלקטו במסד הנתונים של אליס איילנד, ושם גם התברר לי כי הם באו מבאר (Bar), אוקראינה. יחיאל בא לאמריקה ב-1913 וחזר פעם אחת לאירופה. שלושת ילדיו המבוגרים יותר באו במרס 1922 ואשתו עם שלושת הילדים הצעירים באו באוקטובר 1923. לששת הילדים האלה היו תשעה עשר ילדים, ולתשעה עשר אלה היו חמישים ושלושה ילדים. יש עדיין שניים או שלושה דורות שעוד יימשכו.

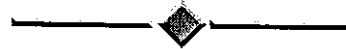
משפחת בלפר שמרה תמיד על קשר ובניה התגוררו בעיקר באזור ניו יורק וניו ג'רזי. בסופו של דבר עברה משפחתנו למיאמי, פלורידה ואחזים מבני המשפחה המורחבת באו בעקבותיה. אך עם עבור השנים הקשר נחלש והלך, חוץ מאלה שהתגוררו בקרבת מקום, או עשו את "מסע החורף" לפלורידה ופגשו את המשפחה.

חיי בישראל גרמו לי להיות יותר מודעת לחשיבות המשפחה ביהדות. זכירה והוקרה גם הן תכונות המוערכות מאוד כאן. נוסף לכך, כלומדת היסטוריה הייתי סקרנית לגבי השורשים שלי. עבודת ההתנדבות שלי בחברה הגניאלוגית הישראלית העשירה אותי בידע ועזרה לי להבין מה עלי לעשות כדי להתחיל לבנות עץ משפחה. בין תשעה עשר בני הדודים שלי הייתי השנייה לצעירה ביותר, והתחלתי להתכתב עם כולם ולצבור נתונים על המשפחה. כאשר נפתח מסד הנתונים של אליס איילנד, מצאתי את המידע על בני משפחת בלפר שנכנסו לארצות הברית דרך השער הזה.

הצעד הראשון בעבודת חקר המשפחה הוא לשאול את הקרובים ולבקש מהם כל מידע שהם יכולים לספק ולרשום אותו. תוכנת מחשב גניאלוגית היא חיונית, ואני בחרתי בתוכנת Dorotree כי רציתי לרשום גם שמות

והיתה זו שמחה אמיתית לראות את כל הצעירים האלה במקום אחד.
זה היה מבצע צנוע, שלא היה יוצא לפועל אם לא הייתי חיה בישראל שנים רבות. וזהות היהודית שלי ללא ספק התחזקה כאן, מעבר לנקודת אל-חזור. אני מקווה שתהיה לנו פגישה נוספת בעתיד הקרוב, ונוכל לקיים ולחזק מה שהתחלנו.

הרייט קסו היא ספרנית למדיה, ספריית בלומפילד, האוניברסיטה העברית, הר הצופים, ירושלים. כמו כן היא הספרנית של החברה הגניאלוגית הישראלית, בהתנדבות. השנה היא יוצאת לגמלאות ותבלה שנת שבתון באזור פילדלפיה / ניו-יורק, שבמסגרתה תמשיך את מחקר משפחתה ותארגן את המפגש המשפחתי הבא.

דו"ח הפעילות של קבוצת הדיון המיוחדת ספרדים במסגרת חג"י לשנת 2004-2005

מטילדה טג'ר

מתאמת קד"מ ספרדים

המפגש השלישי היה בחודש יולי 2005 בשיתוף עם סניף תל אביב. נושא ההרצאה היה משפחת בכמוהרם/בכמוהר"ש שמקורה בעיר אדירנה (Edirne) שבתורכיה ומשם התפזרה בעיקר בשטחי האימפריה העותמנית. הרצה ד"ר אריה בכמוהר"ש שסיפר על המשפחה ופירט במיוחד את מקור השם המוזר שהוא למעשה ראשי תיבות (בן כבוד מורנו הרב מנחם), תופעה נדירה בין היהודים הספרדים. הוא עוד סיפר על כנס משפחתי שאירגן ושעמד להתקיים בחודש ספטמבר באיסטנבול שבתורכיה.

קד"מ ספרדים של חג"י מתמקדת בעיקר ביהודים מצפון אפריקה ושטחי האימפריה העותמנית לשעבר. שלוש התוכניות של השנה החולפת מראות זאת בבירור. נוסף לכך מציעה קד"מ מאמרים לפרסום בכתב העת שלנו שרשרת הדורות הכול למען קידום המחקר הגניאלוגי הספרדי.

מטילדה טג'ר היא בעלת תואר MA במדעי הספרנות והמידע מהאוניברסיטה העברית בירושלים, ועוסקת בגניאלוגיה מאז 1986. זה מספר שנים היא מתמחה בגניאלוגיה של הספרדים ועוסקת בבניית אמצעי מחקר עבור תפוצה זאת. עבודותיה האחרונות נמצאות באתר האינטרנט:
www.sephardicstudies.org/entrance.html

שלחתי בערך מאה הודעות והופיעו שישים ושבעה אנשים עם בנות זוגם. ביקשתי שיביאו תמונות, והתמונות הוצגו. הכנתי עץ משפחה גדול ותליתי אותו ליד מפה ענקית של אוקראינה. בחבילה, שחולקה לכל המעוניין, היה בין היתר תיאור קצר של מה שהכנתי, תולדות המשפחה וחולצה מישראל עם השמות בעברית.

בשבילי, אחד הרגעים המרגשים ביותר היה פגישתי עם בן דודי שלא ראיתי שישים ושתיים שנים. הפעם האחרונה שהוא ראה אותי היתה כאשר היה בייביסיטר שלי בברוקלין, ניו יורק. במקרים רבים פגשתי לראשונה את ילדיהם ונכדיהם של בני הדודים שלי. לא כל ארבע הבנות שלנו הכירו את בני הדודים שלי,

קבוצת הדיון המיוחדת (קד"מ) ספרדים הוקמה בשנת 1997 בעקבות הכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית שהתקיים בפריס ובו הוחלט לנסות לפתח את הגניאלוגיה של הספרדים באשר הם.
קד"מ הספרדים במסגרת חג"י היא הראשונה מסוגה שהוקמה בעולם הגניאלוגיה היהודית. בשנת 1998 החל להופיע כתב-העת "עצי" המוקדש כולו לגניאלוגיה של הספרדים ורק לפני שנתיים הוקמה קד"מ ספרדים במסגרת החברה הגניאלוגית של בריטניה שמרכזה בלונדון.

להלן פירוט המפגשים שהיו בשנה החולפת בקד"מ ספרדים בישראל.

המפגש הראשון היה בחודש אוקטובר 2004 בשיתוף עם סניף תל אביב. נושא ההרצאה היה משפחת שלוש שמקורה בצפון אפריקה ואשר ענף אחד ממנה עלה לארץ בתחילת המאה ה-19. משפחת שלוש היתה בין מקימי העיר תל אביב. הרצה ד"ר אור אלכסנדרוביץ הגמנה עם בני המשפחה. הרצאתו נתפרסמה בשרשרת הדורות כרך 19, מס' 3, 2005.

המפגש השני היה בחודש מרס 2005 בשיתוף עם סניף ירושלים. נושא ההרצאה היה משפחת הצרפתי מן העיר פס שבמרקו עם שורשים בצרפת של ימי הביניים המוקדמים דרך ספרד. הרצה ד"ר וידל צרפתי על משפחתו שהיא בין השושלות הרבניות המפורסמות ביותר במרקו.

האוספים הגניאלוגיים בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

ביקור בבית הספרים
גילדה קורצמן וסוזן אדל
מתורגם מאנגלית

באולם הקריאה למדעי היהדות נמצא האוסף של ד"ר פאול יעקובי וניתן לראותו לאחר פנייה לספרנים. במשך כחמישים שנות מחקר, אסף ד"ר יעקובי ספרים וכתבים וערך מחקר גניאלוגי והיסטורי, בעיקר בתחום הגניאלוגיה הרבנית. האוסף מכיל מונוגרפיות, ביניהן מונוגרפיות על 400 משפחות שמקורם באשכנז, וכן ספרי גניאלוגיה וחומר כתוב בכתב יד. הקטלוג של האוסף ממוקם בדלפק הראשי של בית הספרים. עם מציאת החומר בקטלוג, יביא לך הספרן את התיק המתאים

הקבוצה ביקרה גם בחדר הקטלוגים הראשי, ושם קיבלנו הסבר איך לחפש ספר במחשב, בעזרת שיטת 'אל"ף', ראשי תיבות של התוכנה המיוחדת לכל הספריות של המוסדות האדמיים בארץ. קטלוג אוספי בית הספרים נמצא כמעט בכללותו באתר האינטרנט של בית הספרים. סמוך לאולם הקטלוגים נמצא עוד חדר יותר קטן, השירות הביבליוגרפי, המכיל מספר ספרי יען בנושא גניאלוגיה, היסטוריה של העם היהודי ושמות יהודיים.

בקומה התחתונה של בית הספרים נמצא אולם מחלקת הארכיונים, המכון לתצלומי כתבי יד עבריים והמחלקה הפליאוגרפית. באותה קומה נמצאת גם מחלקת הצילום הכוללת גם מכונות לצילום עצמי. אוסף תצלומי כתבי יד עבריים ממוחשב בקרוב ל-100% מתכולתו.

קטלוג הפרסומים העבריים נמצא באתר: <http://aleph500.huji.ac.il/F>

קטלוג הפרסומים הלועזיים נמצא באתר: http://aleph500.huji.ac.il/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=huj01&con_lng=eng

דוגמות של האוספים השונים ניתן לראות באינטרנט: מפות: <http://maps-of-jerusalem.huji.ac.il/> וגם <http://historic-cities.huji.ac.il/>

אוסף הכתובות מכיל למעלה מ-1200 פריטים מארצות בכל רחבי העולם, ומכסה תקופה של למעלה מ-900 שנה. כתובת האתר לאוסף הפתובות היא <http://jnul.huji.ac.il/dl/ketubbot/>

באתר <http://jnul.huji.ac.il/dl/newspapers/index1024.html> ניתן לחפש בעיתונים היסטוריים בארץ ישראל, לפי נושא, אם כי מקבלים רק את מספר הגיליון. בכל זאת מקל הדבר במציאת המאמרים בבית הספרים. הפונטיקה (ארכיון של תקליטים, הקלטות וכו') יכול

קבוצת גניאלוגים מפתח תקווה קיימה בחודש מאי 2005 סיור מעניין ומפכה לבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. הסיור התאפשר הודות לשיתוף הפעולה של גב' רוזלינד דיוק, ספרנית ראשית וסגנית מנהל בית הספרים. מוסד זה, שהיה חלק מהאוניברסיטה העברית, הוא כיום מוסד ממשלתי עצמאי, אך נשאר באותו בניין בקמפוס גבעת רם של האוניברסיטה.

באוסף בית הספרים נמצא כל החומר שיצא לאור בישראל, וכן ספרים וכתבי עת שפורסמו בחוץ לארץ ומתייחסים בעיקר לתולדות העם היהודי, תרבותו, שפתו וכו'. החומר כתוב בכל השפות היהודיות – עברית, יידיש, לדינו וגם בשפות אחרות, והאוסף של יודאיקה והבראיקה בבית הספרים הוא הגדול בעולם.

גב' הארווי, ספרנית השירות הביבליוגרפי, קיבלה אותנו ונתנה לנו סקירה על תולדות בית הספרים והשירותים שניתן לקבל בו. לאחר מכן סיירו במחלקות השונות שיש בהן עניין מיוחד לגניאלוגים היהודים. התחלנו בחדר המפות ומצאנו בו עושר רב של ספרים על מפות עתיקות וחדשות. אם כי הספרנים אינם מבצעים חיפושים אישיים, המטרה של "פרוייקט הערים ההיסטוריות" היא להציג מסמכים, ספרות, ספרים ומפות הקשורים לעבר ולעתידי של ערים היסטוריות, ולאפשר גישה נוחה אליהם באינטרנט.

בסיור שערכנו במחלקת הארכיונים מצאנו אילנות יוחסין של משפחות רבות שאסף הרב שמואל גור המנוח. אוסף זה נתרם לבית הספרים באמצעות מר חיים פרידמן מפתח תקווה. אוסף זה עדיין לא קוטלג, ועל כן הגישה אליו היא רק על פי בקשה מיוחדת. חלקי האוסף הם:

- (א) מחקר על משפחות ששכרו את שירותיו של הרב גור.
- (ב) כחמישים מגילות יוחסין שחברו על ידי הרב גור.
- (ג) נתונים על שד"רים שנשלחו מארץ ישראל לאוסטרליה.
- (ד) מאמרים שכתב הרב גור בנושאים הקשורים לגניאלוגיה.
- (ה) רשימות תורמים ל"שמש צדקה" בירושלים, בשם קהילות בחוץ לארץ.
- (ו) שמות משפחה (לא פורסם). *

סוון אדל חוקרת את תולדות משפחתה בגרמניה זה כארבעים שנה. היא יכולה לעקוב אחרי הדורות אחורה עד ל-1760 וענף אחד אף עד 1600. היא מעורבת בפעילויות גניאלוגיות שונות, כולל מפתוח נתוני בית העלמין בפרנקפורט ועזרה להפקת אילן יוחסין מעודכן של משפחת פויכטוונגר.

גילדה קורצמן חוקרת את משפחתה בליטא זה כשמונה שנים. שני ענפים של המשפחה מגיעים לשנת 1750 בקירוב, וכוללים אחד עשר דורות. היא עוסקת בפעילויות גניאלוגיות שונות, בעיקר שיכתוב ותרגום של כתובות על מצבות, בשביל מסד הנתונים JOWBR במסגרת JewishGen. כמו כן היא ממשיכה לעסוק בפרוייקטים הקשורים בפוסאלוטס.

לשמש את הגניאלוגים המתעניינים גם במוסיקה הדתית שהיתה מקובלת בתקופות שהם חוקרים. ניתן להוריד מהאינטרנט MP 3 ואפשר להאזין למוסיקה. הקישורית באתר היא:
www.jnul.huji.ac.il/eng/music.html

הקבוצה שלנו הרגישה כי הסיוור היה מוצלח ביותר, וכדאי לארגן ביקורים בבית הספרים כדי להמשיך ולהעמיק מעבר לסקירה שקיבלנו. מצאנו גם שהסגל עזר לנו הרבה ועשה זאת ברצון ובסבר פנים ואנו ממליצים לגניאלוגים להרבות בביקורים בבית הספרים.

* המקור: חיים פרידמן

המרכז להגירה יהודית ומחקר גניאלוגי בדרום אפריקה *

בריל ביילסון

מתורגם מאנגלית

של תואר שני. הסטודנטים והחוקרים עוסקים הן בהכנסת נתונים והן במחקר, והם גם אחראים לקשר עם הארכיון של מועצת הצירים היהודים של דרום אפריקה (Jewish Board of Deputies), פרוייקט הקהילות הכפריות בדרום אפריקה, חברא קדישא להשגת נתוני קבורה, בית הדין, ומשרד הרב הראשי להשגת נתוני נישואין ונתונים אחרים.

המחקר יתמקד במקומות המוצא של המשפחות, דגמי ההגירה לדרום אפריקה, המקומות שבהם התיישבו המשפחות לראשונה, הקשרים עם קהילות לא-יהודיות, תנועות המשפחות לאחר מכן, קשרי גומלין בין המשפחות והמקומות שאליהם היגרו.

הרעיון מאחורי הפרוייקט לחקר ההגירה היהודית והגניאלוגיה הוא אפוא כפול: להגיע למיפוי שלם של תולדות ההגירה היהודית לדרום אפריקה וממנה ולשלב את הנתונים הגניאלוגיים עם יוזמות מחקר רב-דיסציפלינריות.

נקדם בברכה קבלת שמות של יוצאי דרום אפריקה החיים במקומות אחרים בעולם, וכן כל פיסות המידע שאנשים אלה יכולים לספק לנו.

מר מנדל קפלן, איש עסקים מקייפטאון שהשתתף בכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית בלונדון ב-2001, יזם הקמת מרכז שתפקידו העיקרי יהיה לערוך מחקר מפורט על כחמישה עשר אלף משפחות יהודיות שהיגרו לדרום אפריקה בשנים 1850-1950, בעיקר מאנגליה, גרמניה, ליטא, לטביה ובלרוס. כתובת האתר של המרכז היא

http://chrysalis.its.uct.ac.za/CGI/CGI_ROOT/WEB.EXE

המרכז, ששמו המרכז להגירה יהודית ומחקר גניאלוגי בדרום אפריקה, פועל במסגרת המכון ללימודי היהדות על שם יצחק וג'סי קפלן באוניברסיטת קייפטאון, והוא מכון למחקר אקדמי בלבד. עם סיום בנייתו, תהיה הגישה לציבור אליו באמצעות מרכז התגליות (The Discovery Center), המוזיאון היהודי של דרום אפריקה, בקייפטאון.

המרכז להגירה יהודית הוא המרכז הראשון בעולם המוקדש למחקר ההגירה היהודית והגניאלוגיה היהודית ברמה אקדמית, והמטרה היא לקיים את הלימודים ברמה

שנוסף לאחרונה הוא המדור לתולדות המשפחות, וניתן לראות את העצים והצילומים שסופקו על ידי המשפחות השונות.

הגשת עץ המשפחה

המוזיאון היהודי של דרום אפריקה מקדם בברכה כל מידע על תולדות המשפחה. אם ברצונכם לחלק עם אחרים מידע נרחב יותר, אנא התקשרו לדואר האלקטרוני info@sajewishmuseum.co.za

קייפטאון היהודית

במרכז התגליות ניתן למצוא מידע על המוזיאון היהודי של דרום אפריקה וכן על מרכז קפלן ללימודי יהדות באוניברסיטה של קייפטאון. המדור על קייפטאון היהודית מספק מדריך לבתי כנסת, מסעדות כשרות וספקי מזון כשר, מוסדות חינוך יהודיים, מוסדות קהילתיים יהודיים ואגודות תרבות.

מידע נוסף

למידע נוסף על מרכז התגליות יש לפנות למוזיאון היהודי של דרום אפריקה בדואר האלקטרוני info@sajewishmuseum.co.za

* מאמר זה מבוסס על הרצאה שניתנה במסגרת יום העיון הארצי הראשון לגניאלוגיה יהודית: **שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם**, החברה הגניאלוגית הישראלית, תל אביב, נובמבר 2005.

בריל ביילסון נולדה בקייפטאון, דרום אפריקה, להורים ממוצא ליטאי/אנגלי/לטיבי. היא היתה פעילה בתנועת הבונים ואחרי קבלת תעודת הבגרות היא באה לישראל והיתה במשך שנה במכון למדריכי חוץ לארץ בירושלים. עם חזרתה לדרום אפריקה למדה ספרות אנגלית וכן הוראת אנגלית כשפה זרה (TEFL). בשנת 1977 היא עלתה לישראל עם משפחתה. היא פעילה בקד"ם (SIG) דרום אפריקה בארץ מאז 1999, תחילה כעורכת הביטאון של הקבוצה ועתה כמרכזת ה-SIG בארץ. balden@zahav.net.il

מרכז התגליות יספק דרך האינטרנט גישה קלה ונוחה למידע על שורשים יהודיים, וכן על הגירה והתיישבות יהודית בדרום אפריקה. במגע מקלדת פשוט יתקבל מידע על אילנות יוחסין, ובמדריך מפורט ושימושי יסופק מידע עדכני על החיי היהודיים בקייפטאון.

מה ניתן למצוא במרכז התגליות:

בנק השורשים

"בנק השורשים" הוקם כחלק ממפעל גדול יותר – המרכז לגניאלוגיה והגירה יהודית, יוזמה משותפת של המוזיאון היהודי של דרום אפריקה ומרכז קפלן באוניברסיטה של קייפטאון. פרויקט זה הינו מחקר בנושא תולדות משפחות המהגרים היהודים והקהילות היהודיות ברחבי דרום אפריקה: המוצא, וכן דגמי ההגירה ויעדיהם הסופיים של המהגרים, כולל משפחות שהיגרו מדרום אפריקה למקומות אחרים.

בנק השורשים מספק מידע מפורט על מוצא היהודים בליטא, לטביה, גרמניה ואנגליה. מאגר ההגירה בבנק השורשים מכיל את השמות של כ-56,000 מהגרים שעברו דרך "המקלט הזמני היהודי" בלונדון, וכן למעלה מ-1,000 שמות יהודיים מתוך יומני אוניות ההגירה השונות (Shipping Manifests). מרכז התגליות מספק כמו כן מידע על למעלה משמונים כפרים וערים בדרום אפריקה.

המוזיאון היהודי של דרום אפריקה, בשיתוף פעולה עם בית התפוצות, ממשיך לפתח ולשפר מאגר זה, ככל שמסתיימים מחקרים חדשים ונוספים אליו. מידע חדש נוסף יום יום גם במסגרת הפעילות הרגילה של מרכז התגליות. לדוגמה, מאגר הערים והכפרים בתוך בנק השורשים מכיל כיום גם מידע מעשי לחייר על בתי כנסת באזור קייפטאון, וכן צילומים, מידע על המצב הנוכחי של בתי הכנסת ישנים, דרכי התקשרות, מקומות בתי העלמין ומידע על מפקדי אוכלוסין. ניתן להשיג גם פרטים על מוזיאונים מקומיים המכילים אוספים בעלי תוכן יהודי ספציפי.

אפשרויות מחקר חדשות נפתחות על ידי גישה נוחה למדור עצי המשפחה, המועשר ברציפות ובאופן קבוע כאשר המבקרים במוזיאון מוסרים פרטים גניאלוגיים על תפסים מיוחדים שהוכנו למטרה זו. מדור חדש

"תיקי אַרולסן" כמקור למחקר *

שרי קיסוס
מתורגם מאנגלית

המתחילים באותיות J או W בהתאמה, כפי האיות בגרמנית. עיצורים כפולים אינם נלקחים בחשבון, בדרך כלל. רצוי אפוא לבדוק יותר מסליל אחד.

הכרטיסים כתובים לרוב באנגלית או בגרמנית, ובה גם ביטויים שהיו אופייניים לתקופת הנאצים. אחד המתנדבים ביד ושם גבעתיים יצר "מילון" באורך של כשלושה עמודים למונחים וקיצורים אלה.

גם צורת הרישום בכרטיסים אינה אחידה. יש כרטיסים שבהם רשום רק שם משפחה ואחרים שבהם נרשם מידע מלא על האדם, כולל כתובת אחרונה בארץ המוצא, וזה בדרך כלל במקרים שאדם מחוץ לאירופה מחפש משפחה באירופה.

מצאנו סדרת כרטיסים המתייחסת למשפחה אחת, גולדפלאם, מנרשה, פולין, ובהם רשום רק שם של "גיס מלוס אנג'לס", קליפורניה, המחפש את משפחתו. ניתן למצוא כרטיסים ובהם רישום כל המשפחה המורחבת: הורים, אחיהם ואחיותיהם, וילדיהם. אנו יודעים כי זאת אותה משפחה אחת מפני שהאדם המבקש את החיפוש רשם את הכתובת של כל אחד וגם את הקרבה המשפחתית בין הרשומים והקרבה המשפחתית לאדם המבקש את החיפוש. על כל הכרטיסים רשום גם הארגון שדרכו נדרש החיפוש, הג'וינט (American Joint Distribution Committee).

מקרה מעניין הוא זה של אדם שחיפש את אמו הביולוגית. הוא עצמו נולד במינכן ב-1946, ואמו השאירה אותו, מסיבה לא ידועה, בבית החולים לילדים במינכן. שנה לאחר מכן, ב-1947, הוא נשלח לארצות הברית לאימוץ. בעזרת חבר מגרמניה, הוא גסע לארולסן והצליח למצוא את כרטיס העקורים של אמו. היעד המקורי שלה, אנגליה, היה רשום על הכרטיס. אבל היה בו גם רישום בעיפרון שהתייחס לפלסטינה, יולי 1946. לא מצאתי ביד ושם את הכרטיס של האם, אך מצאתי את הכרטיס של הבן.

השוויתי את שני הכרטיסים ומהר מאוד הגעתי למסקנה שאין כל אפשרות לקשר בין שני הכרטיסים. בכרטיסו של הבן לא מוזכרים שמות אמו או אביו, אלא רק שהוא היה בבית החולים לילדים; בכרטיס האם אין כל רמז לכך שהיתה נשואה או שהיה לה ילד, אבל היה מספר שציין כי יש לה תיק אישי בשירות המעקב בארולסן. ביקשנו חבר מגרמניה לנסות להשיג כל מידע על התיק האישי הזה. הבנו שגלגלי החיפוש בשירות המעקב עובדים לאט – אם בכלל. המטרה המקורית של שירות

במאמר זה אתמקד בעיקר בהיבטים המעשיים של תיקי ארולסן (Arolsen) כמקור נוח למחקר. שירות המעקב הבינלאומי (ITS International Tracing Service) בארולסן, גרמניה, פרסם שלוש חוברות, שניתן למצוא אותן גם בספריית יד ושם, המסבירות את פעילות שירות המעקב הזה. החוברת הברורה ביותר והכוללת את המידע המפורט ביותר היא זו שפורסמה ב-1986. הסבר קצר ניתן למצוא גם באתר של ITS.

בתחילה הובאו תיקי ארולסן לישראל במיקרופילם. בשנת 2004, החליט יד ושם למחשב את כל המידע שבתיקים, לקראת הכנס הבינלאומי ה-24 לגניאלוגיה יהודית שהתקיים בירושלים. עד 2004 ניתן היה לראות את התיקים רק בספריית יד ושם; עתה, לאחר שהנתונים מוחשבו, ניתן להגיע אליהם גם בסניף יד ושם שבגבעתיים, הממוקם בבית וולין.

תיקי ארולסן הינם בעצם כרטסת של מפתחות, המפנים אל המקורות שניתן לקבל מהם מידע נוסף. הכנת הכרטסת החלה ב-ITS עוד בשנות החמישים הראשונות. אין אלה תיקים אישיים; תיקים אישיים לא צולמו במיקרופילם וניתן למצוא אותם רק במטה הראשי של שירות המעקב בארולסן. למעוניינים – אחת החוברות, שחוברה בשביל ITS על ידי ד"ר יוסף-קורט סלע מכילה רשימה מלאה של כל החומר שצולם במיקרופילם.

בגלל אופי הכרטיסים, החליט יד ושם שלא לשלב אותם בחומר הקיים במקום. הכרטסת מהווה אם כן יחידה נפרדת מהחומר הארכיוני האחר. אומצו השיטה והסדר המקוריים, וקיים מפתח ראשי של הכרטסת. הכרטיסים עצמם מסודרים ולפי סדר אלפביתי-פונטי.

אין אחידות ברישום בכרטסת, והמידע המופיע בה תלוי במקורות של החומר הנרשם – ומקורות אלה גם הם מגוונים ביותר. יש רישומים ממחנות ריכוז נאציים, רישומי בתי חולים, רישומי העקורים (Displaced Persons), רישומי כוחות בעלות הברית, רישומי שבויי מלחמה ובקשות לחיפוש קרובים. הכרטסת כוללת רישומי בני אדם כמעט מכל ארצות אירופה – יהודים, לא-יהודים ואפילו נאצים.

אין מנוע חיפוש לכרטסת, כמוכח. כדי למצוא שם מסוים יש לעבור על כל הכרטיסים לפי הסדר. איות השמות אינו אחיד, והוא תלוי הן במקור המידע והן באדם שכתב את הפרטים על הכרטיס. למשל, שמות המתחילים באותיות I או V יהיו כלולים בין השמות

המעקב היתה לעזור לאנשים למצוא את קרוביהם לאחר השואה; כיום השירות רואה את תפקידו בצורה שונה, ורבים מטילים ספק אם יש הצדקה לקיום השירות במתכונת הנוכחית.

אני מבקשת בהזדמנות זו להודות למספר אנשים שעזרו לי לקיים מחקר זה. גב' נדיה קאהן, מיד ושם ירושלים, שעברה אתי על הסליל הראשון מתיקי ארולסן; מר צבי ברנרט גם הוא מיד ושם, על שענה בסבלנות על כל שאלותיי בקשר לתיקים; תודה מיוחדת לגב' חני גת, על שהעמידה לרשותי את ספריית יד ושם בגבעתיים עד כי הרגשתי שם כמו בבית; ואחרונה אחרונה חביבה, ד"ר מרתה לב-ציון, שללא עידודה וזירוזה לא הייתי מבצעת את העבודה.

אחרית דבר

אין ביבליוגרפיה במובן הרגיל של המלה. שירות המעקב פרסם מספר חוברות, ויד ושם פרסמה עלונים שונים, אחד מהם ניתן להוריד מהאינטרנט. אחד המקורות הטובים ביותר מחוץ לישראל לחקר השואה הוא המוזיאון לזיכרון השואה של ארה"ב (USHMM) בושינגטון. מר פטר לנדה (Peter Lande) כתב לאחרונה מאמר על שירות המעקב בארולסן ושלה לי את המאמר עוד לפני הפרסום. גב' אן מילין (Ann Millin) נתנה לי מספר עצות מועילות היכן לחפש תיעוד נוסף.

מספר נקודות חשובות בשבילי עלו בזמן עבודת המחקר. עשיתי דברים שאינם כלולים בדרך כלל במסגרת סדר היום שלי, וקראתי ספרים בנושאים שלא

הייתי קוראת בדרך כלל ואף התחלתי לחפש ספרים נוספים בנושאים אלה.

אולם הדבר המעניין ביותר הוא השיחות עם אנשים והמשוב שקיבלתי. פעמים רבות זכיתי לשמוע סיפורים מרתקים שהעניקו לי הבנה טובה יותר של התקופה שעסקתי בה.

ואחרון אחרון – "מוצר הלוואי" של המחקר הוא רשימת נושאים למחקר נוסף, שרבים מהם עלו מתוך ההערות והשאלות ששמעתי תוך כדי מחקר.

האתר באנגלית של שירות המעקב הבינלאומי ITS הוא www.english.its-arolsen.org

ניתן להוריד מהאתר טופס התקשרות עם ITS. נאמר לי כי הדרך הטובה ביותר להתקשר היא בדואר אוויר רגיל, לא בדואר אלקטרוני ולא בפקס. הייתי מעוניינת לדעת אם מישוה מבין המתקשרים קיבל תשובה.

* מאמר זה מבוסס על הרצאה שניתנה במסגרת יום העיון הארצי הראשון לגניאלוגיה יהודית: **שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם**, החברה הגניאלוגית הישראלית, תל אביב, נובמבר 2005.

שרי קיסוס התחילה להתעניין בתיקי ארולסן כאשר עבדה כמתנדבת בכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית שהתקיים בשנת 2004 בירושלים. היא בדקה סרטים אחדים בניסיון למצוא שמות, עבור משפחות שהתגוררו מחוץ לישראל. במקור מגיו יורק, שרי עלתה לישראל לפני 35 שנה. היא נשואה ליהושע, יש לה אחד עשר ילדים ושני נכדים ומתגוררת בפתח תקווה.

הנכדה שעלתה לא"י עם הסבתא * יהודה קלוזנר

ר' שניאור שלמה זלמן היה ישר דרך ואהוב על הבריות, וחי בצניעות ובצמצום. כבן ארבעים חלה ופרש מעבודותיו ואשתו שלחה ידה במסחר. בשנת תרנ"ה (1895) נפטר אביו ר' לוי יצחק סלונים ובתחילת חורף תרנ"ח (1898) חלה ולא קם עוד ממיטתו. בעשרה לחודש אדר תרנ"ח (4.3.1898) נפטר והובא בכבוד גדול למנוחות על יד אביו בחברון. מרת שרה גרוניא התאלמנה בגיל 39 והתמסרה לחינוך ילדיה. היתה אשה צדקנית ועד יומה האחרון נשתמרו רוחה הגדולה ודעתה הצלולה. היא נפטרה בירושלים בשיבה טובה בכ"ט ניסן תש"א (26.4.1941) בגיל 82 ושם מנוחתה כבוד. השאירה אחריה שבעה ילדים.

* על פי: מ. ש. סלונים: תולדות משפחת הרב מלאדי. הוצאת "זהר", תל-אביב, תש"ו (1946).

ד"ר יהודה קלוזנר הוא מהנדס אזרחי עם MA, CE, BSc, מהטכניון חיפה, ו-PhD מאוני' פרינסטון (Princeton Univ.). הוא שימש כפרופסור להנדסה אזרחית באוני' ויין בדטרויט (Wayne State Univ., Detroit) ובמכון לחקר הנגב בבאר-שבע. מאז שנת 1970 הוא עבד כמהנדס בניין בכיר ויועץ בחברות לתכנון מפעלים תעשייתיים של תעשיות כימיות ותעשיות תהליכים. התמחותו היא בעבודות קרקע וביסוס. הוא פרסם מאמרים מקצועיים רבים וכן ספר על מכניקת הרצף של קרקעות (Continuum Mechanics of Soils). לאחרונה הוא נקרא לשמש פרופסור להנדסת בניין במחלקה החדשה להנדסת בניין שהוקמה באוניברסיטת בן גוריון, באר שבע. בשנת 1982 התחיל להתעניין בגניאלוגיה המשפחתית שלו ומכאן בגניאלוגיה של משפחות אחרות, וכיום מסד הנתונים שברשותו כולל מספר משפחות, במיוחד משפחות רבניות. הוא פרסם מספר מאמרים גם בגניאלוגיה.
דואר אלקטרוני: yklaus@netvision.net.il

ר' שניאור שלמה זלמן בן לוי יצחק סלונים, נולד בשנת תר"ט (1849) בחברון ונפטר בה בשנת תרנ"ח (1898). הוא היה דור ששי מהגאון הרב אליעזר גרייבר הכהן 1744-1831 מסלונים, בן הרב יעקב סופר נ' 1765, סופר ודיין בפּינסק ורוזינוי (Ruzhany), חתן ר' אליעזר ליפמן זק, כדלקמן:
ר' לוי יצחק סלונים 1833-1895 מחברון, בן ר' יעקב כולי סלונים שעלה לירושלים ונפטר בה ב-1857 (אשתו היתה מרת מנוחה רחל בת דב בער שניאורסון נכדת ר' שניאור זלמן מלאדי מייסד חסידות חב"ד), בן מרת מיניא גרייבר אשת ר' משה שלמה זלמן גרייבר-סלונים מקלוב (Shklov), בת ר' יצחק אייזיק גרייבסקי הכהן, בן ר' אליעזר גרייבר הכהן הנזכר לעיל.

בזיווגו השלישי היה ר' שניאור שלמה זלמן נשוי לאשה הכבודה מרת שרה גרוניא בת ר' ראובן הירץ יעקבסון ילידת וילנה, לאחר שבזיווג ראשון בגיל שש-עשרה השיאו לו הוריו את בת דודו מרת לאה רבקה בת ר' יהודה אריה סלונים, זיווג שלא עלה יפה, ובזיווג שני נשא את בת הטובים מטבריה איתה חי בנעימים, אך אחרי זמן מועט חלתה ונפטרה צעירה. כאשר אם-אביה של שרה גרוניא, מרת בתיה פיגא בת ראובן הירץ יעקבסון, באה בימים ורצתה לעלות לארץ הקודש להיקבר בה, שאל אביה את פי ילדיו מי מהם מסכים להלוות אל אמו בנסיעתה לארץ ישראל שלא תהיה בודדה בארץ. נענתה הילדה שרה גרוניא והסכימה לעזוב את בית אביה וללוות את הסבתא לארץ ישראל. הם התגוררו בירושלים ובשנת תרל"ה (1875) בגיל שש-עשרה התחתנה שרה גרוניא עם ר' שניאור שלמה זלמן. סבתא בתיה פיגא נפטרה בירושלים בא' תמוז תרמ"א (28.6.1881).

מאמרים מעיתונים זרים סיכמה מטיילדה טג'ר

פול פאוסטיני מסכם סדרה של מחקרים שכותרתה "אלטיני, שושלת ספרדית שמוצאה באיטליה ושאהד מבניה החשובים היה משה אלטיני (1809-1882), בעל טחנת קמח בסלוניקי.

פייר אבדריי מאייר עוסק בחיפוש אחרי החוליה החסרה המקשרת בין משפחת ספיר (Spire) וספיר לוי (Spire Levy) שהתגוררו בעיר מז' שבצפון מזרח צרפת.

אליאן רוב-שול דנה בקשר שבין שם המשפחה דיספק לבין השם הוזה של כפר בחבל אלזס. **אחות עמנואלה** הינה נזירה מפורסמת בצרפת בגלל הפעילות הסוציאלית הענפה שלה. והנה כאשר היא החלה לחקור את שורשיה המשפחתיים, היא גילתה שהיא ממקור יהודי אלזסי. עזר לה במחקרה חבר בכיר בחוג לגניאלוגיה יהודית, מר ארנסט קלמן.

Revue du Cercle de Généalogie Juive, Vol.21 No.83 צרפת, יולי-ספטמבר 2005

קלודין ובעלה **ג'ק בלמונט**, חקרו את שורשיו של הפסנתרן הפריזאי וולנטין אלקן שחי בין השנים 1813-1888.

פסקל פאוסטיני מתבסס על ספר זיכרון של קובלנץ (גרמניה) ומלקט פרטים גניאלוגיים על שתי המשפחות ברנקאסטל ולאנהשטיין. בני המשפחות הראשונים היו רשומים כתושבי העיר כבר משנת 1665.

פיליפ דגן סוקר את פעולתו של אדולף כרמיה (-1796 1880) שהיה מדינאי, שר וסנטור בצרפת. הודות לכרמיה, קיבלו יהודי אלג'יריה אזרחות צרפתית מלאה. בקשר לכך 17 יהודים ששהו בצפון ברזיל חתמו על פטיציה לאומנית ב-1871. דגן עמד על זיהוי החתימות.

ג'ורג' הלברון סוקר את התקדמות הפרוייקט הממוסד בספרי הקהילה של רוזנוילר ועל רישומי הפטירות. **פרננד דרעי** מציג את מצב המיחשוב של נתוני הלידה, הנישואין והפטירות עבור שלוש ערים במחוז קונסטנטין שבאלג'יריה, דהיינו: קונסטנטין, בטנה ועין בידה.

GenAmi 32, יוני 2005

פרופ' ג'ק דופון סוקר את מלחמת שלושים השנה ומוסיף את התוצאות המרות – הרג רב בין היהודים וארכיונים יהודיים שנשרפו כליל.

מישלן גוטמן כותבת על משפחת מרכוס במסעה מפולין לפרו.

פרנסואז איזו-ליון מספרת על שלושה מחנות הסגר שהיו בתוך פרו עצמה בזמן הכיבוש הנאצי ושם אוסטרליץ, לויתן ובאסאנו.

ליליאן לב חוקרת רישומי לידה, נישואין ופטירה עבור שלוש קהילות שבמחוז הריין התחתון (מזרח צרפת) בשנים 1784-1792.

מיכאל ברנז מנתח את מקור השם פייביש.

GenAmi 33, ספטמבר 2005

לוי, אן ואוליבר כהן: אברהם לוארד (Lazard), מבוהמיה לחבל לורין שבצפון מזרח צרפת, צאצאיו בארצות הברית.

לוי ליובל: על אשכנזים וספרדים.

וואלד, גי: מבוא לגניאלוגיה אישית.

כץ, ברנרד: מוצאו של הגנרל יוסף כץ – מאגדה למציאות.

בלוך, ז'ן: סיכומים מתוך כתב העת ההיסטורי של אלזס.

גוטמן, מישלן: סיפור על חזנים באלזס; צאצאיו של שמואל הרשל וייל-שטרן.

Revue du Cercle de Généalogie Juive, Vol. 21 No.82 צרפת, אפריל-יוני 2005

במלאת עשרים שנה להיווסדו של החוג הגניאלוגי היהודי בצרפת, נזכרת **רוזין אלכסנדר** בצעדיו הראשונים של החוג כאשר היא מילאה את תפקיד המזכיר הכללי הראשון.

